

Slovenski enojezični razlagalni slovar bibliotekarske terminologije

Ivan Kanič

Centralna ekonomska knjižnica

Univerza v Ljubljani, Ekonomska fakulteta, Ljubljana, Slovenija

Predsednik Komisije za terminologijo Zveze bibliotekarskih društev Slovenije

Povzetek

Bibliotekarstvo je stroka, ki ima v slovenskem prostoru dokajšnjo tradicijo; slovenski termini so se kljub močnemu in stalnemu vplivu nemškega jezika v 19. in 20. stoletju, danes pa predvsem vplivu angleške strokovne literature in s tem tudi terminologije, razvili, utrdili in tudi uveljavili. Ves ta čas pa bibliotekarskim terminom ni bila namenjena sistematična skrb ali organiziran poskus njihove kodifikacije in normiranja. Raba je slonela predvsem na jezikovni praksi in normi posameznih "šol" ali pomembnih in vplivnih posameznikov in pogosto ni bila niti oblikovno niti semantično usklajena. Zaradi spoznanja, da slovenska bibliotekarska terminologija kot strokovni rabi namenjeni segment slovenskega jezika konec 20. stoletja še ni imela svojega specializiranega slovarja, je to vrzel v bibliotekarski stroki zapolnil večletni projekt priprave slovenskega razlagalnega slovarja bibliotekarske terminologije. Zanj je značilno, da je nastajala skoraj iz nič, saj se ni bilo mogoče opreti na nobena obstoječa gradiva, zato je bilo v začetku delo skoraj v celoti usmerjeno v inventarizacijo izrazja v slovenski strokovni literaturi. Nastala je računalniška slovarska podatkovna zbirka, podatkovni model pa je bil zasnovan tako, da omogoča dovolj popolno sestavo in členitev geselskega članka ob enostavni in učinkoviti uporabi slovarja v elektronski obliki na optičnem disku in na svetovnem spletu, istočasno pa tudi urejanje, oblikovanje in vse potrebne izhodne oblike za objavo tiskane izdaje v sodobnem elektronskem založništvu in tiskanju na zahtevo. Prispevek predstavlja delo uredniške skupine ter projekt priprave slovenskega razlagalnega terminološkega slovarja za področje bibliotekarstva in informacijske znanosti, ki je izšel leta 2009 v tiskani in elektronski obliki. Natančneje so opisani postopki evidentiranja in zbiranja ter obdelave slovarskega gradiva, zgradba terminološkega slovarja in nekatere izbrane skupine gesel ter priprava jezikovnega korpusa bibliotekarstva, ki je nastal leta 2011 kot osnova za nadaljnje raziskovalno delo ter dopolnjevanje in redakcijo slovarja.

UDK 02(038)=163.6

Ključne besede: leksikografija, terminologija, terminološki slovarji, razlagalni slovarji, elektronski slovarji, bibliotekarstvo in informacijska znanost, LIS, slovenski jezik

Abstract

The discipline of library science has a considerable tradition in Slovene areas; in spite of strong and continuous influence of German in the 19th and 20th centuries, and today of English technical literature and terminology, Slovene terms have developed, strengthened and become established in spoken and written technical language of the profession. During all this time, however, no particular attention was paid to library-related terms and no organized attempt was made to codify and normalise them. Their use was based primarily on language practice and norms of individual »schools« or important and influential individuals; moreover, they were not formally or semantically standardized. Facing the fact that at the end of the 20th century there still did not exist any specialized dictionary of library terminology in Slovene language, its preparation and publication proved essential and the gap was filled by a long-term project involving the preparation of an explanatory Slovene dictionary of Library and Information Science. There was no existing dictionary material to start from, so the lexicographic work had to start almost from scratch and the initial focus was set to extraction and inventory of potential terms in Slovene literature. The dictionary grew within a computer environment in all stages of processing, the complex data model was designed to facilitate effective and adequate editing and structure of dictionary entries, as well

as simple and effective use of the dictionary on optical disc or online, while at the same time the format enabled required preparation of printed versions produced through electronic publishing and printing on demand. The paper deals with the presentation of the lexicographic and editorial work of the expert team in all stages of the project which resulted in publishing of the first Slovene explanatory dictionary in Library and Information Science in print and electronic version in 2009. Basic processes of word inventory, term extraction and dictionary structuring are described in detail, and a selection of specific term groups are discussed. Future research in Slovene library terminology will depend on intensive use of the specialized text corpus which had been planned in the frame of the same project and became operational in 2009.

UDC 02(038)=163.6

Keywords: lexicography, terminology, terminological dictionaries, explanatory dictionaries, electronic dictionaries, library and information science, LIS, Slovene language

1.0 Terminologija

Natančno in enoznačno sporazumevanje med ljudmi je *conditio sine qua non* organizirane družbe, vzdrževanja že doseženih vrednot in vzpostavljanja novih. Vse bolj zapletene oblike sporazumevanja in sodelovanja med posamezniki in skupinami to zahtevo še bolj postavljajo v ospredje. Obsežni enojezični razlagalni slovarji omogočajo tako poglobljeno in enoznačno razumevanje pripadnikov istega jezika, večjezični, pretežno prevajalni slovarji, pa sporazumevanje med pripadniki različnih jezikov. Razvoj družbe in njena stratifikacija na razvejena in ozko specializirana strokovna področja se odraža tudi v razvoju jezika stroke. Strokovna terminologija je tako dokaz moči, pestrosti, razvitosti in samostojnosti nekega jezika, istočasno pa tudi stroke, v kateri se uporablja, zato je jasno, da je treba strokovno terminologijo ustrezno gojiti in negovati, po drugi strani pa tudi normirati in kodificirati v enojezičnih terminoloških slovarjih.

Terminologija ali strokovno izrazje so besede in besedne zveze, ki se v stroki dogovorno rabijo kot poimenovanja stvari in pojavov ter njihovih lastnosti, npr. bibliotekarska terminologija. V njej so pogosto dvojnice tipa domače - prevzeto, domače t.i. mednarodno, npr. kazalo - indeks, izvleček - abstrakt. Terminologija je zelo pomemben del izrazja vsakega modernega jezika, zato bi morali v sodobnem času pogosteje govoriti ne samo o jezikovni, ampak tudi o terminološki kulturi. To je pomemben del besednega zaklada, ki med drugim odraža tudi dogajanja in spremembe v določeni družbi in seveda tudi stroki.

Termin ali strokovni izraz je beseda ali besedna zveza, ki poimenuje pojme določene stroke, panoge. Vsak termin je samostojna enota, ki jo je treba v terminološkem slovarju definirati samostojno, seveda v sklopu slovarske strukture in primerjalno, po potrebi tudi razlikovalno, v odnosu do drugih terminov, strok in strokovnih področij, prav tako je potrebno vrednotenje glede na knjižni jezik (npr. žargon) in časovna razmejitev.

1.1 Slovenska bibliotekarska terminologija

Bibliotekarstvo je stroka, ki ima med Slovenci in v slovenskem prostoru dokajšnjo tradicijo; bibliotekar v Licejski knjižnici, današnji Narodni in univerzitetni knjižnici, je bil na primer v 19. stoletju tudi genialni jezikoslovec, znanec devetnajstih jezikov Matija Čop. Slovenski strokovni termini so se kljub močnemu in stalnemu vplivu nemškega jezika v 19. in 20. stoletju, v sedanosti pa vplivu angleške strokovne literature in s tem tudi terminologije, razvili, utrdili in tudi uveljavili. Ves ta čas bibliotekarskim terminom ni bila namenjena sistematična skrb ali organiziran poskus njihove kodifikacije in normiranja. Raba je slonela predvsem na jezikovni praksi in normi posameznih "šol" ali na pomembnih in vplivnih posameznikih, npr. Avgustu Pirjevcu, Pavlu Kalanu in drugih priznanih bibliotekarjih, kar pogosto ni bilo niti oblikovno niti semantično

uskklajeno. Sodobni strokovni stiki v svetu, hiter razvoj računalniške in komunikacijske opreme in s tem vnos sprememb v tehnologijo in metodologijo obdelave ter pojav množice novih nekonvencionalnih nosilcev zapisov, ki kot knjižnično gradivo prihajajo v knjižnice, so povzročili ne samo vdor tujih poimenovanj ampak tudi napačno rabo, ki jo je povzročil vir, iz katerega je črpana informacija. Pomemben vpliv na oblikovanje slovenske bibliotekarske terminologije je imelo tudi prevajanje strokovne literature v preteklih dveh, treh desetletjih.

1.2 Projekt bibliotekarske terminologije

Zaradi spoznanja, da bibliotekarska stroka v slovenščini nima niti enojezičnega razlagalnega niti večjezičnega prevajalnega slovarja, je postala izdelava slovarja nujna. V ožjem krogu strokovnjakov se je porodila misel o projektu, ki bi zapolnil to vrzel v bibliotekarski stroki. Ideja je postala resničnost, ko sta Ivan Kanič in Mirko Popovič pripravila organizacijska in kasneje tudi strokovna izhodišča za delovanje projektne skupine, ki je začela z delom leta 1987. Začela se je priprava večletnega projekta za sestavo terminološkega slovarja, katerega trajanja in časovnega načrtovanja ni bilo mogoče natančneje določiti zaradi neobstajanja osnov za delo in slovarjev, na katere bi se lahko skupina oprla. Veljalo je spoznanje, da je bibliotekarstvo razvejeno področje, zato bo inventarizacija izrazja zahtevno delo. Še realnejše je bilo dejstvo, da kroga sodelavcev zaradi načina dela, ki poteka na usklajevalnih sestankih in izključno v prostem času sodelujočih strokovnjakov, ni mogoče širiti. Gotovo je bilo samo to, da bo priprava slovarjev dolgoročen in zahteven večletni projekt.

Cilji projekta za ureditev bibliotekarske terminologije in s tem tudi slovenske Bibliotekarske terminološke komisije so bili:

1. Kodificiranje slovenske bibliotekarske terminologije, ki temelji na
 - evidentiranju strokovnih izrazov, ki se v bibliotekarstvu uporabljajo danes ali so se uporabljali v preteklosti,
 - pomenski analizi posameznega termina in ugotavljanju pomenskih povezav ter sinonimnih ali antonimnih odnosov med njimi,
 - normiranju glede na knjižno normo in zahteve urejene strokovne terminologije.
2. Sestava in izdaja terminoloških slovarjev bibliotekarstva in informacijske znanosti, tj.
 - enojezičnega razlagalnega terminološkega slovarja in
 - večjezičnega prevajalnega slovarja.
3. Jezikovno svetovanje in presoja ob tekočih terminoloških vprašanjih rabe strokovnih izrazov v bibliotekarstvu in informacijski znanosti, ki se opira na za slovar opravljenih pomenskih analizah terminov.
4. Objavljanje rezultatov v strokovni literaturi, predvsem v strokovni reviji Knjižnica, in predstavitev delovanja v drugih strokovnih krogih.

Projektna skupina je delovala od ustanovitve kot Bibliotekarska sekcija Terminološke komisije Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša Znanstveno raziskovalnega centra Slovenske akademije znanosti in umetnosti (ZRC SAZU) in je bila kot Sekcija za bibliotekarsko terminologijo ustanovljena 9. junija 1987 ob združenih strokovnih prizadevanjih Terminološke komisije¹ Zveze bibliotekarskih društev Slovenije in Narodne in univerzitetne knjižnice v Ljubljani, pozneje pa se je osamosvojila. Izvajalci oziroma člani omenjene komisije so vsa leta njenega delovanja priznani strokovnjaki s področja bibliotekarstva, dokumentalistike, informatike, jezikoslovja in leksikografije. Izid slovenskega Bibliotekarskega terminološkega slovarja konec leta 2009 pomeni nov mejnik v razvoju in dokončni uveljavitvi bibliotekarske stroke in znanosti pri Slovencih. Z njim sta dobili bibliotekarska in informacijska znanost tudi temeljno delo za svojo uveljavitev, večjo

¹ Spletna stran Bibliotekarske terminološke komisije: <http://www2.arnes.si/~ljnuk4/btk/zbds.html>

domačo in mednarodno razpoznavnost ter strokovno in raziskovalno delovanje. Izšel je v obliki dvojne redne številke 53. letnika revije Knjižnica², istočasno pa je delovna elektronska verzija javno dostopna tudi na spletu kot segment bloga *Bibliotekarska terminologija*³.

2.0 Slovenski terminološki slovar bibliotekarstva in informacijske znanosti

Bibliotekarski terminološki slovar je razlagalni in normativni slovar, v katerem so zajeti tisti bibliotekarski strokovni izrazi, ki so v rabi in omogočajo komuniciranje v stroki. V slovarju so obdelani:

- veljavni bibliotekarski termini,
- slovenski termini s področja informacijske znanosti,
- pomembnejša zastarela poimenovanja,
- udomačeni žargonski izrazi,
- splošno rabljene okrajšave in pomembnejše kratice,
- strokovni izrazi s področja tiskarstva, založništva, knjigarstva, računalništva, dokumentalistike in informatike ter nekaterih drugih strok, če posegajo v bibliotekarsko stroko.

Komisija se je ravnala po sodobnih načelih leksikografije; delo je temeljilo na izpisih bibliotekarskih izrazov iz obsežnega korpusa slovenskih strokovnih besedil in po njih izdelanem geslovníku. Ta je bil osnova za izbor v slovarju obdelanih strokovnih pojmov in primerjanje z izborom v tujejezičnih strokovnih slovarjih. Pri izboru terminov, ki so obravnavani v slovarju, je v okviru posamezne besedne družine, v kateri je iz istega pojmovnega sklopa več besednih vrst, praviloma dana prednost samostalniku, medtem ko so druge besedne vrste vključene glede na pogostnost rabe.

2.1 Oris priprave slovarja

Delo komisije bo najslikoviteje prikazano v kronologiji vsega dogajanja, ki odraža delovne faze dosedanjega dela komisije, in sicer:

1. Delovanje komisije z natančno opredeljenimi cilji se je začelo v letu 1987.
2. V času od ustanovitve komisije do konca redakcije decembra 2009 je bilo 586 skupnih usklajevalnih sej zunaj delovnega časa članov komisije, tudi vse ostalo delo je potekalo praviloma v prostem času sodelavcev.
3. V času priprave slovarja je krajši ali daljši čas sodelovalo 20 strokovnjakov.
4. Pripravljena je bila bibliografija pomembnejših slovenskih strokovnih besedil, ki so bila v celoti izpisana, iz izpiskov je nastala podatkovna zbirka, ki je služila kot osnova za izdelavo alfabeta.
5. Od leta 1993 je potekala redakcija terminov na podlagi zbranega gradiva z oblikovanjem razlag in izdelavo celovite podobe slovarskega članka. Do zaključne redakcije slovarja decembra 2009 je bilo tako pripravljeno prečiščeno gradivo 6.522 iztočnic, ki je bilo ves čas priprave slovarja dostopno članom komisije zaradi usklajevanja tudi v elektronski obliki s pomočjo spletne aplikacije.
6. Prilagojena je bila ustrezna programska oprema na osebem računalniku. Slovarsko gradivo je uporabno v strukturirani obliki s preverjeno specifično programsko opremo na osebem računalniku, strukturirana zasnova slovarskega članka pa omogoča računalniški zapis posamezne redakcije iztočnic in pripravo publikacije v namiznem založništvu.
7. Avgusta 1996 je v nakladi 500 izvodov izšel Poskusni snopič Bibliotekarskega terminološkega slovarja, ki obsega 578 izbranih slovarskih člankov in ustreznike v treh tujih jezikih. Slednje je

² <http://revija-knjiznica.zbds->

[zveza.si/scripts/Eva/Neva.exe?name=../publikacije/NevaK/Stevilka&expression=53\(2009\)3-4](zveza.si/scripts/Eva/Neva.exe?name=../publikacije/NevaK/Stevilka&expression=53(2009)3-4)

³ <http://terminologija.blogspot.com/p/slovarji.html>

končna redakcija opustila zlasti zaradi obsežnosti dela in pomanjkanja finančnih sredstev. Priprava 20.000 ustreznikov v tujih jezikih bi izid slovarja pomaknila močno v negotovo prihodnost.

8. Od začetka leta 2008 je bilo celotno delovno gradivo za terminološki slovar javno dostopno na spletišču znanstvene revije Knjižnica⁴, ob izidu slovarja pa od tam umaknjeno.
9. Leta 2002 je izšla tiskana in elektronska oblika Angleško-slovenskega slovarja bibliotekarske terminologije, ki je nastajal vzporedno kot del mednarodnega projekta.
10. Občasno je komisija reševala terminološka vprašanja na zahtevo posameznikov, strokovnih skupin ali institucij ter nekatera terminološka vprašanja in odgovore objavila v strokovni reviji Knjižnica.
11. Komisija je sodelovala pri oblikovanju izrazov in redakciji nekaterih novejših prevodov bibliotekarskih standardov in priročnikov (standardi ISBD, nekateri področni standardi ISO).
12. Komisija je svoje delo tekoče predstavljala na svoji spletni strani, kjer so navedeni tudi podatki o vseh objavah, v večji meri so besedila na spletu dostopna tudi v elektronski obliki. Več predstavitev je bilo tudi na različnih posvetovanjih v slovenskem in v mednarodnem prostoru.
13. Pomembno je tudi sodelovanje z drugimi slovaropisnimi skupinami na sorodnih strokovnih področjih, npr. pri sestavljanju slovarja informatike *Islovar*⁵.

2.1.1 Izpisovanje slovenskih bibliotekarskih strokovnih besedil

Osnovo za izbor terminov je predstavljalo izpisovanje skrbno izbrane slovenske bibliotekarske strokovne literature, ki ne obsega samo temeljnih del stroke, ampak tudi tiste razprave, ki posegajo na različna specializirana področja. Kot temelj za izbor strokovne literature za izpisovanje sta služili slovenski bibliotekarski bibliografiji Bože Pleničar (1983, 1989). V prvi fazi izpisovanja je bila upoštevana predvsem literatura, ki je izšla po letu 1945, z izpisovanjem pa so zajeti tudi sestavki avtorjev najmlajše generacije, tako da je zajeto izrazje najsodobnejšega načina komuniciranja v stroki. Za pripravo alfabeta so značilne naslednje faze:

1. V prvi fazi izpisovanja izbrane slovenske bibliotekarske strokovne literature, ki je potekalo v letih 1987 do 1992, je bilo ekscerpiranih 61 strokovnih besedil. **Temeljno izpisovanje** je tako zajelo okrog 2.200 strani besedila, rezultat pa je bilo 4.662 računalniško obdelanih izpisov. V njih je bilo podčrtanih 10.570 strokovnih izrazov; nekateri med njimi se ponavljajo, zato je bilo dejansko identificiranih 6.534 terminov.
2. Namen druge faze, ki je potekala v letih 1996 in 1997, je bilo **dopolnilno in rezervno izpisovanje**. Po ponovni presoji in izboru je bilo pregledanih še 139 besedil na skupaj 2.716 straneh. V računalniško zbirko je bilo dodanih 4.235 izpisov z 9.161 podčrtanimi terminološkimi zvezami, ki prinašajo v alfabeta dodatno še 5.926 različnih terminov.
3. Tretja faza, ki je potekala leta 1999, je bila namenjena predvsem **dopolnilnemu izpisovanju** novejših besedil, ki so bila objavljena v času po prvih dveh izpisovanjih. Zajela je 91 strokovnih besedil na skupaj 1.659 straneh, rezultat pa je 1.405 novih izpisov z 2.703 podčrtanimi terminološkimi zvezami, ki prinašajo v dosedanji alfabeta še 1.166 doslej neevidentiranih terminov.
4. V letih 1987 - 1993 je vzporedno z izpisovanjem potekala ob podpori tujih virov redakcija štirijezičnega prevajalnega slovarja v obliki angleško-slovensko-nemško-francoskega slovarja, ta pa je postal zasnova širšega mednarodnega projekta, ki ga vodijo sodelavci Bibliotekarske terminološke komisije. Iz gradiva za pripravo Angleško-slovenskega slovarja bibliotekarske terminologije, ki je izšel leta 2002 v sklopu mednarodnega projekta "*Multilingual dictionary of library terminology*"⁶, je bilo v alfabeta vključenih 4.900 slovenskih izrazov.

⁴ <http://revija-knjiznica.zbds-zveza.si/>

⁵ <http://www.islovar.org/>

⁶ <http://www2.arnes.si/~ljnuk4/multi/multi.html>

5. Sedaj vsebuje računalniška zbirka 10.300 ekscerptov iz 291 slovenskih strokovnih besedil⁷, odraz izpisovanja pa je abecedno urejen geslovnik v tiskani obliki - prva izdaja z okrog 9.500 iztočnicami je izšla leta 1992, spremljalo jo je tudi permutirano kazalo. Druga izdaja alfabetaija leta 1997 je bila znatno dopolnjena in obsega že 13.497 iztočnic. Tretja dopolnjena izdaja alfabetaija je rezultat vseh treh faz izpisovanja 291 slovenskih strokovnih bibliotekarskih besedil, ki so bila objavljena v letih med 1940 in 1999 na skupaj 6.566 straneh. Obsega 16.578 iztočnic; iz gradiva za alfabetaij je bilo leta 2000 izdelano tudi permutirano kazalo s 34.900 enotami.
6. Zbrano in računalniško obdelano gradivo izpisovanja in geslovnik sta bila leta 1998 objavljena na optičnem disku CD-R kot delovno gradivo za člane Bibliotekarske terminološke komisije z ustrežno aplikacijo za iskanje in prikaz. Naslednja elektronska izdaja na spletu⁸ je vsebovala vseh 10.300 izpisov.

2.1.2 Redakcija slovarskega gradiva

Faza dela, ki je potekala vse od leta 1993, je bila glede na sprejeta redakcijska in tematska načela usmerjena v izdelavo razlag za enojezični slovar, ki naj bi kar se da izčrpno zajel strokovno izrazje bibliotekarske stroke. S pojmom *razlaga* opredeljujemo opis vsebine določenega pojma in njegovega formalnega znaka, to je strokovnega izraza, ki ga zaznamuje, tako da so upoštevani tisti podatki, ki omogočajo, da dobi uporabnik osnovno predstavo o razlaganem; pri pomenskem ubesedovanju, to je pisanju slovarske pomenske razlage, je upoštevano načelo poljudnosti in predstavnosti, posebne pozornosti pa je bila deležna pravilno izbrana nosilna beseda razlage, to je beseda, ki pomensko in vrstno opredeli termin, ga uvrsti v pojmovno skupino, nakaže njegovo pojmovno odvisnost in seveda ni sopomenka.

Veliko pozornosti je namenjene tudi ugotavljanju sinonimnih odnosov med posameznimi strokovnimi poimenovanji. Problem je za vsako terminologijo zelo pereč. O tem, kaj je *sopomenka*, je več gledanj in definicij; mi jo obravnavamo kot istopomensko besedo, pri čemer upoštevamo glede na normo knjižnega jezika njeno stilno nevtralnost in nenevtralnost, glede na pomenske prvine ali gre za popolno, delno ali približno sopomenko, glede na frekvenco ali je enako rabljena, bolj rabljena ali manj rabljena in glede na izvor ali je domača ali tuja. Za označevanje teh odnosov so uporabljeni označevalniki, ki poleg nevtralnosti služijo tudi za označevanje ostalih informacij.

Vse delo je potekalo po pisnih navodilih, ki so bila pripravljena sprva za evidentiranje bibliotekarskega izrazja z izpisovanjem slovenske strokovne bibliotekarske literature, pozneje pa za samo redakcijo slovarskih iztočnic. Oboja so temeljila na sodobnih leksikografskih in uveljavljenih redakcijskih načelih.

Zahtevno pomensko analizo strokovnih izrazov na podlagi izdelanih pisnih navodil so opravljali predstavniki specializiranih področij bibliotekarske stroke, ki tudi tvorijo redaktorsko skupino slovarja. Iztočnica, obdelana v slovarskem članku, zato ni predstavljena samo informativno, ampak upošteva tudi normativnost glede na knjižno normo in zlasti glede na zahteve, ki jih ima urejena terminologija stroke.

Realizacija načrtane obdelave in strokovne predstavitve bibliotekarske terminologije je bila predstavljena strokovni javnosti v presoji v poskusnem snopiču leta 1996, vendar odmevnejše kritike ni bilo. Tudi prosto dostopna spletna izdaja delovnih gradiv⁹ slovarja ni doživela tovrstnih odmevov.

⁷ Izpisana slovenska strokovna besedila: <http://www.cek.ef.uni-lj.si/terminologija/ekscerpcija/ekscerpirano.html>

⁸ <http://www.cek.ef.uni-lj.si/terminologija/ekscerpcija/ekscerpcija.html>

⁹ <http://www.cek.ef.uni-lj.si/terminologija/BTS-TEST/slovar.html>

2.1.3 Računalniška obdelava slovarskih podatkov

Zaradi zagotavljanja večje operativnosti pri samem delu in učinkovitejše uporabe delovnih gradiv se je delovna skupina odločila v celoti avtomatizirati zajemanje in obdelavo vseh podatkov, pripravo izpisov in samo uporabo slovarja. V ta namen je bila pripravljena in natančno opredeljena razčlenjena struktura zapisov, ki omogoča fleksibilnost obdelav in morebitno kasnejšo konverzijo podatkov. Vse gradivo je računalniško obdelano. Ustrezna programska oprema na osebnem računalniku zagotavlja zajemanje rezultatov izpisovanja, pripravo geslovníkov, vsebinsko redakcijo slovarskega gradiva in različne oblike delovnih izpisov ter namizno založništvo za oblikovanje samega slovarja. Slovarsko gradivo nastaja kot podatkovna zbirka, posamezen slovarski članek pa predstavlja podrobno strukturiran zapis, kar omogoča različne vrste zelo specializiranih obdelav in morebiten kasnejši prenos v drugačna programska okolja. Izdaja celotnega terminološkega slovarja je bila od vsega začetka predvidena tudi v računalniški obliki kot vzporedna spletna izdaja.

Vse obdelave potekajo s programskim sistemom EVA¹⁰ v okolju Windows xp/7, ki je namenjen obdelavi besedil, podatkovnih zbirk in slikovnih podatkov, posebni moduli pa so namenjeni tudi lingvističnim obdelavam. Iz skromnega urejevalnika besedil, ki je nastal leta 1985, se je program razvil v močno orodje, ki je že služilo obdelavi večjega števila besedilnih korpusov in slovarjev v slovenskem akademskem okolju.

Svojo pot v računalniškem okolju je slovar nastopil že takoj od svojih začetkov, prve zasnove še na Sinclairjevem Spectrumu 48K, nato se je preselil na Atari ST, od leta 1991 je bil uporaben v okolju DOS, nato na celotni paleti operacijskih sistemov Windows 3.11/95/98/2000/NT/xp/7. Program je bil že od samega začetka zasnovan kot fleksibilno orodje, ki ga lahko uporabnik sam prilagaja različnim potrebam in okoljem. Pri delu je povsem avtonomen in ima lasten nabor znakov na tipkovnici ter na zaslonu in tiskalniku, bogat nabor funkcij za obdelavo podatkovnih zbirk, grafični urejevalnik, sistem za optično razpoznavanje znakov in namizno založništvo, ki omogoča lastno izdelavo kvalitetnih tiskarskih filmov.

Njegova spletna različica NEVA¹¹ je omogočila tudi neposreden prenos in namestitvev slovarskega gradiva v internetno okolje na spletni strežnik z učinkovitim iskanjem, kar je delovna skupina pri svojem delu ves čas s pridom uporabljala. Od leta 2010 je na tak način slovarsko gradivo javno dostopno na blogu *Bibliotekarska terminologija* vsem uporabnikom spleta brez omejitev. Uporabniški vmesnik je enostaven in pregleden, na razpolago je zaslonska pomoč, nekaj osnovnih podatkov o slovarju in njegovi strukturi, neposredno pa je dosegljiv tudi zahtevnejši ukazni način, ki omogoča tudi zelo zahtevna in zapletena iskanja.

3.0 O tiskanem in elektronskem slovarju

Kot je bilo omenjeno v uvodu, v slovenščini doslej še nismo premogli bibliotekarskega terminološkega slovarja, niti ni bilo popisano strokovno izrazje, ki se uporablja v stroki. Ob silovitem prodoru sodobne tehnologije prihajajo v slovenski strokovni jezik bibliotekarjev novi izrazi, novi nosilci zapisov so v knjižnici knjižnično gradivo, ki ga mora bibliotekar prepoznati in opisati (*zapisljivi optični disk*), istočasno nekateri starejši izrazi izginjajo (*zbirni listek*). Tri za slovenski jezik pomembne cilje, to je popis izrazja v bibliotekarski stroki, njegovo kodifikacijo in nato objavo v obliki tiskanega in elektronskega slovarja, je bilo mogoče doseči le s projektno zasnovano akcijo, ki jo je izvedla multidisciplinarna skupina strokovnjakov s področja bibliotekarstva, dokumentalistike, informatike in leksikografije z občasno pomočjo strokovnjakov za nekatera druga strokovna področja. Inventarizacija izrazja je bila z metodo izpisovanja strokovnih

¹⁰ <http://www.laze.org/eva/index.html>

¹¹ <http://www.laze.org/neva/index.html>

besedil na tak način opravljena kot izhodiščna faza projekta in je trajala več let, zahteven segment selekcije in vrednotenja terminov, pomenska analiza z vzpostavitvijo pomenskih zvez med izbranimi termini in oblikovanje razlag je predstavljalo osrednje delo terminološke skupine. Prav ta zaključni segment leksikografskega dela in objava slovarskega gradiva v tiskani in vzporedni elektronski obliki je zaradi zahtevnosti, predvsem pa dolgotrajnosti postopkov, dolgo pričakovana realizacija zadanih nalog.

3.1 Kaj je slovar zajel in česa ne?

Neizpodbitno drži ugotovitev, ki velja za vse slovarje: *V slovarju je tisto, kar že vem, tistega, kar iščem, pa tako nikoli ni!* Izbor terminov pri izpisovanju in kasneje njihovo selektivno izbiranje iz alfabeta staja nedvomno posledica subjektivne presoje posameznika, ki se je ukvarjal z določenim besedilom ali terminološkim gnezdrom. Kljub sistematičnemu in natančno načrtanemu delu se nekaterim "izgubljenim" terminom, ki jih v slovarju ni, pa bi tja vsekakor sodili, ni dalo izogniti. Najpogostejši razlogi za to so predvsem:

- izraz se v izbranih besedilih ni pojavil ali zelo redko in ga je izpisovalec spregledal,
- izpisovalec ali kasneje redaktor se je odločil, da je izraz presplošen in ni tipičen za bibliotekarsko terminologijo,
- izpisovalec ali kasneje redaktor se je odločil, da je besedna zveza ti. prosta zveza in ne bibliotekarski termin,
- ugotovili smo, da so nekatera strokovna področja relativno slabo zastopana v strokovni literaturi določenega obdobja in se zato na izpisovanje tam ni bilo mogoče opreti,
- huda skušnjava je izpuščanje izrazov, "ki jih tako ali tako vsakdo pozna",
- prav tako izpuščanje izrazov, ki so uporabljeni zelo nejasno in nerazumljivo (in opaženi samo pri enem avtorju),
- včasih se je težko odločiti, če določen izraz še sodi v našo stroko ali je preveč od drugod,
- težko se je odločiti tudi o tem, kako daleč bi posegali v neko drugo stično stroko (npr. knjigoveštvo, tiskarstvo ipd.),
- če bi upoštevali vse novoprišleke iz računalništva, bi postal slovar prej računalniški kot bibliotekarski,
- pri nekaterih izrazih je bilo zabeleženo neverjetno veliko število sopomenk, kar je v strokovni terminologiji nezaželeno, zato se je bilo težko odločiti, do kod bi sinonime še upoštevali,
- v nekaterih primerih je težko ugotoviti, če gre res za sinonime ali pa v resnici za različne odtenke podobnega pomena, ki pa jih je vredno upoštevati,
- nekateri novi, neustaljeni in v stroki še nepreverjeni izrazi bodo morali še počakati.

Ne glede na navedeno se je vendarle bilo treba nekje zamejiti in redakcijo zaključiti, saj se sestavljanje slovarja živega jezika sicer nikoli ne zaključí. Nadaljnja redakcija z dopolnjevanjem slovarja po izidu se že nadaljuje, v letu 2010 je bilo v podatkovno zbirko dodanih že več kot 200 novih terminov.

3.2 Pojasnila k zgradbi in ureditvi slovarja

Bibliotekarski terminološki slovar je razlagalni, normativni in informativni slovar, ki to izrazje pomensko in jezikovno opisuje in vrednoti.

Vsak bibliotekarski strokovni izraz je iztočnica samostojnega slovarskega članka, ne glede na to ali so poimenovanja enobesedna ali večbesedna. Ti so razvrščeni po abecedi, pri tem je upoštevan sistem razvrščanja iztočnic beseda za besedo kot v Slovenski bibliografiji, in sicer tako, da je vsaka beseda večbesednega termina v abecedni razvrstitvi obravnavana kot samostojna enota, in ne po absolutni abecedi, uveljavljeni v terminoloških slovarjih. To velja tudi pri iztočnicah, kjer sta dve besedi povezani z vezajem (*avtorsko-naslovni katalog*). Za kratice in okrajšave velja, da je enaka

iztočnica brez pike uvrščena pred iztočnico s piko (*p* in *p.*). Mala črka ima prednost pred veliko črko (npr. *p* in *P*).

Iztočnice so najpogosteje samostalniki ali besedne zveze s samostalniškim jedrom, ki so navedeni v ednini in izjemoma v množini, pridevniki, glagoli in uveljavljene kratice. Pri zapisu iztočnic je upoštevana raba v stroki in določila Slovenskega pravopisa (2001).

Samostalniške iztočnice in kratice so navedene v prvem sklonu ednine, pridevniki v določni obliki, glagol v nedoločniku.

Iztočnica ima praviloma podatek o naglasu, ki je določen po rabi v stroki in jezikovnih smernicah, vendar nima navedenih naglasnih dvojnic.

Vsaka iztočnica je opisana z naslednjimi podatki:

Pri enobesedni iztočnici je navedena drugosklonska oblika (*knjižnica –e*), medtem ko ima večbesedna iztočnica drugosklonsko obliko navedeno za vsako besedo zveze (*bibliografska podatkovna zbirka –e –e –e*); pri večbesedni iztočnici s sklonsko neujemalnimi členi je nespremenjena sklonska oblika označena z dvema črticama (*enota knjižničnega gradiva –e – –*). Izraz, ki se ne sklanja, ima označevalnik *neskl.* (*kompletno, ni izšlo*). Pri vseh iztočnicah je naveden spol (*m ž s*), ki se pri večbesednih iztočnicah ravna po samostalniškem jedru (*kataložni zapis o publikaciji –ega –a – – – m*).

Če je iztočnica kratica, je v okroglem oklepaju ubesedena oblika v angleščini (*COBISS, GSARE*) in za označevalnikom *gl.* ustrezen slovenski strokovni izraz, ki je v slovarju obdelan v slovarskem članku na abecedno ustreznem mestu (*Kooperativni online bibliografski sistem in servisi*) ali je v okroglem oklepaju navedena tudi ubesedena oblika v angleščini, ki ji sledi razlaga (*STM, UNICODE*). Kratico slovenskega strokovnega izraza usmeri označevalnik *gl. k* iztočnici, ki je na abecedno ustreznem mestu in je razložena (*SBL, DK*).

Iztočnica ima označeno mesto in kakovost naglasa: dolžine so označene z ostrivcem, kračine s krativcem, širine pa s strešico (*katalóg, internét, dokumènt, sêrvis*), drugosklonski obliki pa sledi označevalnik za spol, množino in v oglatem oklepaju izgovor skupaj z naglasom, če se zapis razlikuje od izgovora (*Bradfordov zákon –ega –óna [brêdfordov], Deweyea decimálna klasifikácija –e –e –e [djúijeva]*), sicer je iztočnica samostojno onaglašena (*efemeríde*). Izgovor je naveden tudi pri vseh domačih in tujih kraticah (*SBL; FRBR*) in izjemoma pri okrajšavah (*e-mail*).

Pri pridevniku kot iztočnici je navedena njegova trispolnost in besednovrstna oznaka *prid.* (*broširani –a –o*); pri glagolu prvoosebna končnica in glagolski vid (*katalogizirati –am nedov., alfabétirati –am, nedov. in dov.*). Tujejezične iztočnice so praviloma obravnavane kot slovenske, le pri nekaterih ni navedena drugosklonska oblika, označevalnik za spol in število.

Slovar prikazuje poimenovalni sistem stroke, zlasti poimenovanja pisne zvrsti stroke, in deloma upošteva strokovno neustrezna in zastarela poimenovanja, ki jih označuje s kvalifikatorjema *neustr.* in *zastar.*

Strokovno in jezikovno ustrezna poimenovanja, ki so iztočnice, so pomensko opisana s t.im. polno pomensko razlago, ki jo lahko dopolni vrednotenjski označevalnik ali kvalifikatorsko pojasnilo, na koncu pa so, če obstajajo, za podpičjem navedene za označevalnikom *sin.* vse sopomenke (*bibliotekarstvo*); če obstaja, sledi označevalnik *ant.* za protipomenko (*nekonvencionalna publikacija*) in temu označevalnik *prim.* za pomensko sorodna poimenovanja (*centralni katalog, imprimatur*).

Sopomenki, ki jima stroka daje enako veljavo, imata polno pomensko razlago in navedene obstoječe sopomenke, protipomenke in opozorilo o vsebinski povezanosti z drugimi termini (*geslo (1), katalog (2)*).

Strokovno in jezikovno neustrezna poimenovanja so usmerjena s kvalifikatorjem *neustr.* in označevalnikom *gl.* k ustrežnejšemu, pogostejšemu in pomensko opisanemu poimenovanju (*dokumentacijska obdelava*) in niso navedena kot sopomenke pri iztočnici s polno pomensko razlago. Iztočnice, označene s kvalifikatorjem *zastar.*, so prav tako z označevalnikom *gl.* napotene k ustreznemu, pomensko opisanemu poimenovanju, in so tu navedene kot sopomenke (*akcesijska knjiga*); kvalifikator označuje tudi strokovno opuščena poimenovanja, ki so razložena, vendar nimajo strokovno veljavnega ustreznika (*gramatikalna stvarna značnica*).

Iztočnica ima lahko več pomenov; ti so označeni z arabskimi številkami (*katalog, zbirka*). Vsak od pomenov večpomenske iztočnice je predstavljen kot pomen enopomenske iztočnice.

Nepolna pomenska razlaga zajema samo najvažnejše sestavine pomena; navadno ima obliko oziralnega stavka (*bralec (2), katalogizat*).

Posredna razlaga določa pomen posredno, ker je ta razviden iz izhodiščnega pomena (*menijski, iluminator*).

Arabska številka v okroglem oklepaju pri strokovnem izrazu, uporabljenem v razlagi, pove, v katerem pomenu je treba razumeti uporabljeni izraz (*bralnik*). Enako funkcijo ima pri navedbi sopomenk (*elektronski zapis*).

Za opredeljevanje bibliotekarskih strokovnih izrazov, njihovih pomenov in sopomenk so v slovarju uporabljeni označevalniki ali kvalifikatorji; to so navadno krajšave, ki so uporabljene za označevanje slovničnih informacij (*m ž s, mn.* ali *nav. v mn.*), tujega ustreznika (*ang., lat., nem.*), za vrednotenje strokovnih izrazov (*neustr., zastar.*).

V slovarju so uporabljena tudi kvalifikatorska pojasnila; to so krajša ali daljša pojasnila, ki označujejo strokovno področje (*migracija, namizno založništvo*), v okviru katerega je razumeti razlago, ali pojasnila, ki razlago kako drugače zamejijo (*napotilni vpisi, naravni jezik*).

Označevalniki, uporabljeni za:

- označevanje slovničnih informacij:

m	- samostalnik ali samostalniška besedna zveza moškega spola
ž	- samostalnik ali samostalniška besedna zveza ženskega spola
s	- samostalnik ali samostalniška besedna zveza srednjega spola
mn.	- množina
nav. v mn.	- navadno v množini
dv.	- dvojina
prid.	- pridevnik
neskl.	- strokovni izraz, ki se ne da sklanjati
dov.	- dovršno
nedov.	- nedovršno
dov. in nedov.	- dovršno in nedovršno

- označevanje tujega ustreznika:

ang.	- angleško
nem.	- nemško
lat.	- latinsko
fra.	- francosko
gr.	- grško

- vrednotenje strokovnih izrazov:

in	- uvaja enakovredno pisno in izgovorno različico
krat.	- kratica, tj. ustaljena krajšava strokovnega izraza iz začetnih črk slovenskega ali angleškega izraza
neustr.	- neustrezen strokovni izraz, ki ga stroka zavrača
okrajš.	- okrajšava, tj. ustaljena krajšava besede, besedne zveze
ant.:	- protipomenka ali antonim, tj. strokovni izraz z nasprotnim pomenom
poljudno	- izraz, ki je v širši rabi, pa ni v skladu s terminologijo
prim.:	- primerjaj pomensko ožji ali pomensko širši strokovni izrazi
sin.:	- sopomenka ali sinonim, tj. strokovni izraz z enakim pomenom
tudi	- uvaja manj rabljeno pisno inačico
zastar.	- zastarel strokovni izraz, ki je v rabi v starejši literaturi
gl.	- označevalnik, ki je napotilo k strokovnemu izrazu, pri katerem je celotna informacija ali k pisno ustrežnejšemu strokovnemu izrazu
nekdaj	- strokovni izraz, rabljen v ne natančno določenem času
žarg.	- izraz, ki je uporabljan v govoru stroke
()	- okrogli oklepaj za navajanje pojasnil, številčnih oznak pomenov
[]	- oglati oklepaj za navajanje izgovora

- kvalifikatorska pojasnila:

kot pojasnilo	v knjigotrštvu
pri inventarizaciji	v knjigoveštvu
pri normativni kontroli	v MARC-formatih
pri obdelavi	v papirništvu
pri opremljanju knjižničnega gradiva	v podatkovni zbirki
pri poizvedovanju	v podatkovni zbirki, računalniškem katalogu
pri vsebinski obdelavi	
v bibliografiji	v pravu
v bibliometriji	v računalniškem katalogu
v COBIB-u	v računalništvu
v COMARC-formatu	v restavraciji
v dokumentalistiki	v sistemu COBISS
v FZBZ-ju	v tezavru
v informatiki	v tiskarstvu
v inventarizaciji	v UDK
v katalogizaciji	v UNIMARC-formatu
v klasičnem katalogu	v vzajemnem katalogu
v klasifikaciji	v založništvu

3.3 Struktura slovarske podatkovne zbirke

Podatkovna zbirka obsega v času izida tiskane izdaje slovarja 6560 zapisov, od tega 6520 slovarskih člankov in 40 grafičnih znakov, podatkovna struktura pa je odraz različnih potreb, ki jih mora slovar izpolniti. Strukturiran vnos podatkov omogoča različne obdelave in analize podatkov

za potrebe redakcijske skupine, obdelavo in pripravo izpisov za tiskano izdajo slovarja in predvsem tudi prenos podatkov v okolja, ki omogočajo enostavno in učinkovito uporabo elektronskega slovarja na laserskem disku in na svetovnem spletu. V posameznem zapisu slovarskega članka je zato predvideno 74 polj, kar se je doslej izkazalo kot dovolj učinkovita struktura za vse, tudi za najzahtevnejše obdelave in pretvorbe v druge formate, in se je učinkovito preverilo ter tudi dokazalo ob konverziji in namestitvi slovarja na spletnem portalu Termania leta 2011.

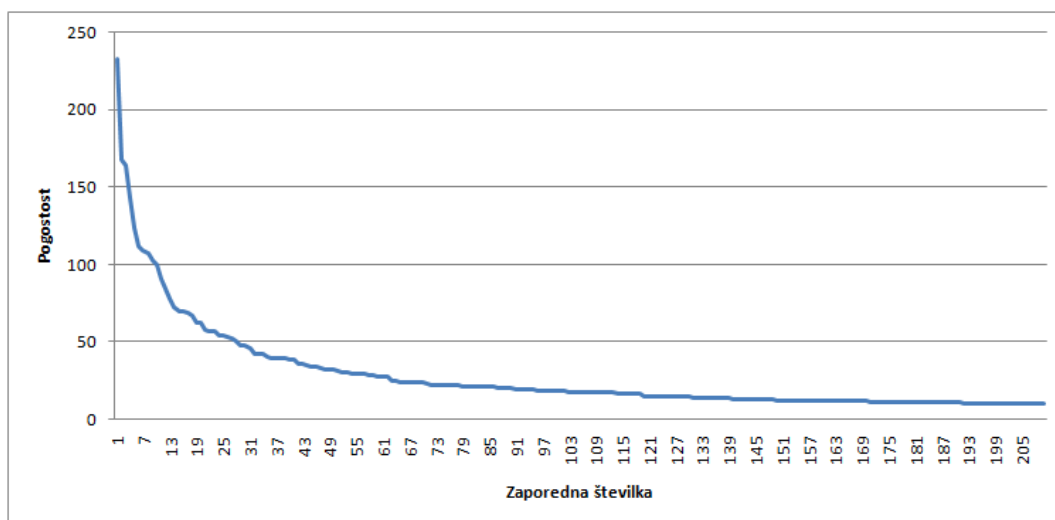
Pregled terminološke slovarske zbirke ponuja nekatere zanimive ugotovitve:

- eno ali več pomenskih razlag ima skupaj 5.084 gesel, ker ostajajo brez razlage podrejeni sinonimi (*nekompatibilni*), kratice (*IFLA*) in gesla z vrednostnim kvalifikatorjem *neustr.* (*avtorski katalog*)
- med temi je mnogo večpomenskih izrazov, ki so prav tako predstavljeni s polno pomensko razlago; eno samo razlago ima 4446 gesel, 536 gesel je dvopomenskih, 80 gesel ima tri razložene pomene, štiri pomene ima 12 gesel, dve gesli imata pet pomenov (*rokopis, zbirka*) in eno geslo šest pomenov (*knjiga*)
- 1.532 gesel je usmerjenih z *gl.* k nevtralnemu sinonimu s polno pomensko razlago (*normativna zbirka*)
- 5.907 gesel ima osnovne slovnične informacije (drugi sklon, akcent, spol, število, glagolski vid, besednovrstno oznako)
- gesla z vrednostnim kvalifikatorjem *neustr.* (*separatni odtis*) in nekateri nesklonljivi, predvsem latinski izrazi (*sine loco*) nimajo slovničnega označevalnika
- 5.767 gesel ima označevalnik za spol, od tega *m* 2.486, *ž* 2.483 in *s* 798
- 66 gesel ima označevalnik *neskl.* (*glej tudi*)
- 123 gesel se uporablja v množini (*knjige v tisku*), 22 pa navadno v množini (*avtorska tantHEMA*)
- glagolov je 71, pri teh je označen tudi glagolski vid (24 *dov.*, 16 *nedov.* in 31 *dov. in nedov.*)
- 184 je kratic in 164 okrajšav (*AIK, dvoj. pag.*)
- besednovrstno oznako ima 71 gesel, praviloma so to pridevniki - 68, po eden pa je predlog, prislov in veznik
- izgovor, dodan v oglatem oklepaju, je prisoten predvsem pri kraticah in izrazih v tujem jeziku (*UDK, index*), zabeležen je v 511 primerih
- vrednostni kvalifikator ima 1.155 gesel (*neustr., žarg., zastar.*)
- 1.070 gesel je opremljenih s strokovnim kvalifikatorjem za označevanje strokovnega področja (*v katalogizaciji, v tiskarstvu*)
- 1.837 je povezav med sopomenkami (*sin.*)
- med protipomenkami je 208 povezav (*ant.*)
- 1.935 povezav kaže s primerjavo na pomensko sorodne termine (*prim.*)
- slovar obravnava tudi pogosteje uporabljana neustrezna poimenovanja (425), žargonske izraze (67) in nekatere zastarele izraze (101).

3.4 Najpogostejše besede v slovarskih geslih

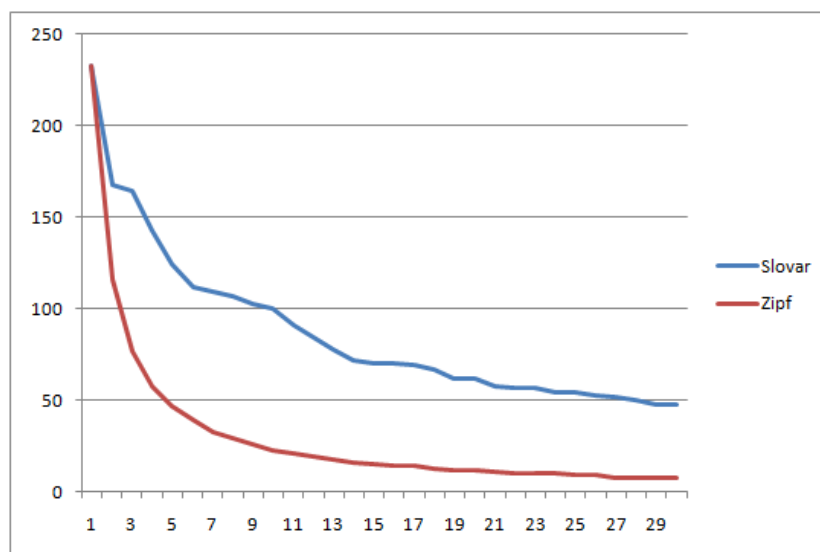
Teh 6520 gesel je sestavljenih iz 12.729 besed, z avtomatsko lematizacijo, to je procesom pripisovanja osnovne oblike besednim oblikam v besedilu, ko se npr. vse glagolske oblike spremeni v nedoločnik, vse samostalniške oblike v imenovalnik ednine ipd., za katero obstaja tudi v slovenskem jeziku že nekaj prav uporabnih spletnih programov, se je zmanjšalo število različnih besed na samo 3.016. Njihova pogostost je zelo različna, od 233 do ena, teh je največ. Zmagovalca sta nedvomno znana in povsem pričakovana, to sta "*knjižnica*" z 233 pojavljanji in "*knjižnični*" 168 pojavljanj, potem pa pogostost strmo pada. Dvanajsta najpogostejša beseda se pojavlja stokrat, petdeseta že pade pod pogostost 30, enaindevetdeseta je pod pogostostjo 20, na 210. mestu pa

pogostost pade že pod 10. Od 1287. mesta in naprej so enkratnice, to je besede, ki se pojavljajo samo še po enkrat, takih je 1721 (57%).

Graf 1: Skokovito upadanje pogostosti besed

Pri tovrstnih jezikovnih podatkih marsikdo pomisli na predpostavko Zipfovega zakona in se vpraša, ali velja tudi za ugotovitve v Bibliotekarskem terminološkem slovarju. Zipfov zakon temelji na trditvi, da je majhno število besed uporabljeno zelo pogosto, mnogo drugih ali skoraj vse pa zelo poredko. V svoji prvotni obliki označuje empirično ugotovitev harvardskega jezikoslovca Geoga Kingsleya Zipfa, da je v vsakem naravnem jeziku pogostost n -te najpogostejše uporabljane besede približno recipročno odvisna od n . Klasičen zgled Zipfove funkcije je funkcija $1/f$. Če množico po Zipfovem zakonu porazdeljenih pogostosti uredimo od najpogostejše do najmanj pogoste, bo pogostost druge najpogostejše ravno ena polovica pogostosti prve, pogostost tretje najpogostejše pa $1/3$ pogostosti prve itn., tako da je pogostost n -te najpogostejše $1/n$ pogostosti prve. Zipfov zakon velja predvsem za živi jezik komuniciranja, slovarsko gradivo pa seveda od tega odstopa, še toliko bolj, ker gre za terminološki slovar, kjer nekateri poudarki strokovne terminologije pa tudi razmišljanja uredniške skupine obidejo značilnosti in zakonitosti živega jezika za vsakodnevno komuniciranje. To ponazarja odstopanje teoretične in empirične krivulje na zgornjem grafu, vendar je očitno, da se trenda krivulj ujemata.

Graf 2: Primerjava teoretične Zipfove krivulje in dejanskih pogostosti besed v slovarju

In kakšna je lestvica stotih najpogostejših besed, med katerimi je 72 samostalnikov in 28 pridevnikov? Vodi seveda "*knjižnica*", pomenljivo pa je "*informacijski*" že na devetem mestu z več kot sto pojavljanji, takoj za petami pa sta mu "*podatek*" in "*informacija*". (Priloga 1: Sto najpogostejših besed v geslih Bibliotekarskega terminološkega slovarja).

3.4.1 Gesli knjižnica in biblioteka

Terminološko gnezdo, ki ga tvori termin "*knjižnica*", je nedvomno eden pomembnejših delov bibliotekarskega terminološkega slovarja, saj natančno opredeljuje, po potrebi povezuje in pogosto tudi primerjalno razlikuje poimenovanja za različne vrste knjižnic, s 160 gesli pa predstavlja več kot 2,45% celotnega slovarja. Sopomenka "*biblioteka*" se pojavlja sama in še v petih geselskih zvezah. Skoraj vsa poimenovanja so bila evidentirana z izpisovanjem slovenskih strokovnih besedil, ki so nastala v drugi polovici 20. stoletja.

bibliotéka -e ž **1.** sistematično urejena zbirka (2) knjižničnega gradiva; *sin.* knjižnica (2) **2.** prostor ali stavba, kjer je urejeno in shranjeno knjižnično gradivo; *sin.* knjižnica (3) **3.** *zastar.*, *gl.* knjižna zbirka

knjižnica -e ž **1.** ustanova, enota ustanove, ki sistematično zbira, obdeluje, hrani in posreduje knjižnično gradivo in informacije; *sin.* bukvarnica (2) **2.** sistematično urejena zbirka (2) knjižničnega gradiva; *sin.* biblioteka (1) **3.** prostor ali stavba, kjer je urejeno in shranjeno knjižnično gradivo; *sin.* biblioteka (2) **4.** *zastar.* založniška oznaka za skupino posameznih publikacij s skupnim naslovom, npr. Sto romanov; *sin.* biblioteka (3), knjižna zbirka (2), zbirka (1)

Sestavljena gesla predstavljajo knjižnice z različnih vidikov glede na njihovo umestitev v stroko in okolje, npr. glede na Unescovo klasifikacijo knjižnic (*nacionalna knjižnica*), naloge, ki jih opravlja (*arhivska knjižnica*), uporabnike (*dijaška knjižnica*), strokovno usmerjenost (*medicinska knjižnica*) ali splošnost (*splošna knjižnica*), zgodovinski razvoj oz. prostorsko ureditev (*dvoranska knjižnica*), vrsto gradiva in virov (*digitalna knjižnica*), ustanovo, v kateri deluje (*muzejska knjižnica*), lastništvo (*zasebna knjižnica*), javno dostopnost (*knjižnica zaprtega tipa*), lastnika oz. ustanovitelja (*knežja knjižnica*), območje delovanja (*okrajna knjižnica*), način delovanja (*potujoča knjižnica*), način uporabe gradiva (*priročna knjižnica*), posebno vrsto gradiva (*glasbena knjižnica*), povezanost z institucijami (*parlamentarna knjižnica*), le nekaj izbranih knjižnic je navedenih z imenom oz. uradnim nazivom (*Centralna tehniška knjižnica*).

3.4.2 Sinonimi

Sinonim ali sopomenka je ena izmed dveh ali več besed ali poimenovanj, ki imajo precej isti pomen, v glavnem pa različno stilno ali zvrstno vrednost, npr. *avtorica* – *avtorica*, *monografska publikacija* - *zaključena publikacija*. V poljudnem in leposlovnem besedilu so sopomenke predvsem dobrodošlo sredstvo stilizacije. V strokovnem izrazju gre pri sopomenkah dostikrat za docela isti pomen, lahko pa prinašata sopomenki s seboj tudi pomenske odtenke (*knjižnica* - *biblioteka*). Iz stilističnih in jezikovnopoličnih razlogov dajemo prednost domačemu izrazu pred prevzetim, npr. rabimo raje *kazalo* in ne *indeks*, prednost dajemo tudi bolj podomačenemu pred manj podomačenim terminom. Po vrstah so sopomenke lahko popolne oziroma absolutne, slovnične, skladenjske, stilne, sobesedilne. Sopomenke vedno nastopajo v dvojicah, lahko pa sopomenskost povezuje tudi večje število sopomenk, kar kaže na šibkost in/ali neodločnost terminologije, ki uporablja za poimenovanje enega pojma večje število poimenovanj in se ne more odločiti za eno poimenovanje, drugih pa opustiti. Sopomenke so lahko samostalniki, glagoli, prislovi ali pridevniki, morata pa biti

sopomenki vedno iste besedne vrste. Nekateri leksikografi trdijo, da ne obstajajo sopomenke, ki imajo natančno in povsem enak pomen, vendar se večina govorcev zaveda, da imajo nekateri pari sopomenk vendarle lahko popolnoma enak pomen za vse stvarne potrebe.

Zaradi tako pogostega pojava sopomenskosti in zaradi potrebe po kodifikaciji strokovne terminologije, ki naj bo kar se da natančna in enopomenska, je potrebno v terminološkem slovarju sopomenskost ovrednotiti. Številno sinonimijo, ki je značilna za vsako stroko, je treba urediti. Kodifikacija strokovnega izrazja zahteva določen konsenz, ker je le tako mogoče dosežati cilje, pri čemer se je treba zavedati, da posamezniki pogosto težka dojemajo uzakonitve in se jim še težje podrejajo. Slovaropisniki, ki skušajo zbrati in delno tudi normirati rabo strokovnih izrazov v slovarju, imajo zelo odgovorno nalogo, pri tem pa se morajo zavedati splošnih stališč uporabnikov in prav te prepričati, da se naj podredijo v slovarju izbrani in določeni normi. Stališče slovaropisja je, da je v slovarju treba zajeti obstoječe strokovne izraze, evidentirati obstoječo sinonimijo in to ovrednotiti glede na frekvenco rabe in jezikovna pravila. Presoja o zajemanju strokovnih izrazov poteka na podlagi obeh kriterijev; kadar med obstoječimi sinonimi dva strokovna izraza izpolnjujeta oba navedena kriterija, je slovaropisnik dolžan obravnavati oba enakovredno, tj. s polno pomensko razlago in obema izrazoma podrediti ostale sinonime. Tvegano je namreč, kljub naštetim lastnostim, uzakoniti samo eno izmed dveh (ali več) po rabi enakovrednih poimenovanj, ker je lahko učinek prav obraten od želenega. To je osnovno izhodišče tudi v Bibliotekarskem terminološkem slovarju, ki skuša vpeljati vsaj nekaj reda pri rabi sinonimov in vendar prepustiti času izbor in uzakonitev enega strokovnega izraza. V slovarju je 1.837 povezav med sopomenkami. Splošni sporazumevalni jezik, zlasti pa strokovni jezik, sta občutljiva mehanizma, ki ne preneseta velikega nasilja. Primerni so samo postopni koraki, ki temeljijo na pomenski opredelitvi pojma in pripeljejo do cilja, tj. do kar najbolj domišljenega in ustreznega strokovnega izrazja in hkrati do zmanjševanja nastajanja sinonimov, ki otežujejo nedvoumno sporazumevanje v stroki.

Primeri urejenih sestavkov sopomenk v Bibliotekarskem terminološkem slovarju:

Veljavni strokovni izrazi, ki so iztočnice, imajo razlago in navedene vse enakovredne in podrejene sinonime. Enakovredni strokovni izrazi imajo enake razlage:

ávtorska znáčnica -e -e ž značnica, določena na podlagi imena individualnega ali korporativnega avtorja oz. avtorice; *sin.* imenska značnica ; *prim.* osebna značnica, korporativna značnica, predmetna značnica

iménska znáčnica -e -e ž značnica, določena na podlagi imena individualnega ali korporativnega avtorja oz. avtorice; *sin.* avtorska značnica ; *prim.* osebna značnica, korporativna značnica, predmetna značnica

Podrejeni strokovni izraz, to je strokovni izraz, ki je manj v rabi, ima navedeno zaglavje, sledi pa okrajšava *gl.*, ki usmerja bralca k veljavnemu strokovnemu izrazu s polno pomensko razlago:

kolektívno ávtorstvo -ega -a s avtorstvo dveh ali več avtorjev oz. avtoric pri ustvarjanju kakega dela; *sin.* množno avtorstvo, skupno avtorstvo

mnóžno ávtorstvo -ega -a s, *zastar.*, *gl.* kolektivno avtorstvo

skúpno ávtorstvo -ega -a s, *gl.* kolektivno avtorstvo

Strokovne izraze, ki so označeni kot neustrezni, napotuje okrajšava *gl.* k ustreznemu strokovnemu izrazu:

decimalni katalog *neustr.*, *gl.* 1. sistematski katalog 2. UDK-katalog

Podrejenih terminov, ki nimajo razlage, in napotujejo na nadrejeni sinonim z razlago, je v slovarskem gradivu 1.271, neustreznih izrazov z napotilom na ustrezno geslo je 424 in žargonskih izrazov 67.

Sinonimni odnos je značilen tudi za poimenovanja, ki so v slovarju označena z vrednostnimi kvalifikatorji *zastarelo*, *nekdanj*, *žargonsko*, *neustrezno*, *kratica*, *okrajšava* in slovar zato njihovo rabo v sodobnem strokovnem jeziku odsvetuje, uporabnika pa napoti na ustreznější oziroma v celoti izpisani termin. To velja tudi za pare tujka – domač izraz, ki se v bibliotekarstvu pogosto pojavljajo, pri čemer so tujke prevzete iz poimenovanj v klasičnih jezikih, kasneje pa predvsem iz francoščine, nemščine in angleščine (*abstrakt – izvleček*, *multimedijski - večpredstavnosten*), redkeje sta celo obe sopomenki tujki (*koda - šifra (1)*, *obdelava de visu - obdelava po avtopsiji*), sinonimni odnos velja tudi za starejše, predvsem zastarele izraze, ki so lahko po izvoru tujke ali starejši slovenski izrazi in so jih danes nadomestila sodobnejša poimenovanja (*bralnica – čitalnica*, *bukve – knjiga*) in žargonsko rabo strokovnih izrazov (*nacionalka – nacionalna knjižnica*).

Neustrezni izrazi so v slovarju označeni z vrednostnim označevalnikom *neustr.* (takih je v slovarju 424) in so vedno brez razlage, uporabnika pa napotijo na ustreznější izraz (*folio paginacija – foliacija*), prav tako tudi kratice in krajšave prikažejo samo v celoti izpisano geslo, pri katerem je podana razlaga, zato jih lahko obravnavamo kot sopomenke (*AIK – abecedni imenski katalog, izd. – izdaja*).

Sopomenke so lahko tudi termini, ki vsebujejo kot sestavni del kratico in predstavljajo pisne dvojnice, pri katerih je tista s kratico kot levim prilastkom praviloma pisana z vezajem, kar v pisni rabi marsikomu predstavlja težavo (*tablice UDK - UDK-tablice*) in eliptična poimenovanja, ki so že blizu žargonu, ker se v stroki del poimenovanja pogosto izpušča (*šum - informacijski šum*).

Sopomenke niso vedno samo v parih, pogosta je sinonimija, ki povezuje tudi 3 termine ali celo več terminov (*knjižnični fond - fond*, *knjižnični sklad*, *knjižnična zaloga*, *knjižnična zbirka*). Rekorderja sta gesli "*živa knjižnična zbirka*" in "*vrednotenje knjižnične zbirke*", ki imata po 9 oz. 8 sopomenk, 40 gesel ima 5 sopomenk, 23 gesel po 4 sopomenke, 84 gesel ima 3 sopomenke, 310 gesel po 2 sopomenki, sicer pa so sopomenke v parih.

3.4.3 Antonimi

Antonim ali protipomenka je beseda ali poimenovanje z nasprotnim pomenom, kot na primer *deskriptor – nedeskriptor*. V stroki pogosto izražajo delitev na nasprotujoča se področja, lastnosti, npr. *avtorsko delo - anonimno delo*. Protipomenke praviloma nastopajo v dvojicah, lahko pa kot antonima nastopata npr. dva sinonimno povezana termina (*dubleta, dvojnica – unikat*). Tudi protipomenke so lahko samostalniki, glagoli, prislovi ali pridevniki, morata pa biti protipomenki vedno iste besedne vrste. Pri protipomenkah je nasprotni pomen pogosto približen in ne povsem točen, opazni so lahko pomenski odtenki, ki zmanjšujejo nivo protipomenskosti (*original – plagiat*). Nepopolne protipomenke so v slovarju zato najpogosteje povezane samo primerjalno s *prim.* (*podnaslov – nadnaslov*). V slovarju je evidentiranih 208 antonimnih povezav.

3.4.4 Okrajšave

Okrajšava je za daljši čas družbeno oz. strokovno sprejeta možnost pisanja nekaterih pogostih besed, besednih zvez v standardizirani obliki brez njihovega končnega dela. Je torej ohranjeni del besede, besedne zveze, okrnjene v desnem delu. Na okrajšani del opozarja pika za izpisanim delom (*str., pag., broš., us.*) (Toporišič, 1992). Krajšajo se lahko tudi zloženke brez pike za posameznimi sestavnimi deli oz. oblikujejo okrajšave brez pike za besede, iz katerih jemljemo samo značilne črke (*stsl. cir.*). Za okrajšavami posameznih besed se piše neskladenjska pika, zato se okrajšav praviloma ne sklanja. Nekatere okrajšave za več besed se piše brez vmesnih pik (*itd., etc., tj.*), brez pike se pišejo tudi okrajšave in simboli za mere (*cm, cm/s, o/m, min*). Brez pike se pišejo tudi simboli za knjižne formate ($4^0, 8^0$) in poimenovanje strani (r^0, v^0), kjer se okrajšava zaključuje z nadpisano črko

o, ki zaključuje latinska poimenovanja (*folio, recto*). Okrajšave besednih zvez se piše s presledkom za vsako okrajšano besedo (*b. l., loč. pag.*) (Slovenski pravopis, 2001).

V gradivu za slovenski Bibliotekarski terminološki slovar ima 164 gesel vrednostni kvalifikator *okrajš.* (*okrajšava*), kar predstavlja več kot 2,5% slovarskega gradiva. Skoraj vsa ta gesla so bila evidentirana z izpisovanjem strokovnih besedil, predvsem katalogizacijskih pravil, mednarodnih standardov za bibliografski opis posameznih vrst gradiva in še nekaterih drugih priročnikov. Posamezne krajšave so v slovarju praviloma predstavljene kot samostojno geslo z izpisano navedbo pomena okrajšave v oklepaju in razlago, ki podrobneje predstavi njeno rabo. Kadar je potrebno, so navedene tudi sopomenke (*br. in broš., itd. in etc.*). Sopomenki sta lahko enakovredni, v tem primeru imata obe razlago (*br., broš.*). Pomensko podrejene sopomenke nimajo razlage (*s. a.*), najdemo jo le pri pomensko nadrejeni sopomenki (*b. l.*). Odločitev, katera sopomenka je podrejena in katera nadrejena, je pogosto odraz trenutne rabe okrajšav glede na spremembe v določilih katalogizacijskih pravil in s tem tudi v katalogizacijski praksi.

br. *okrajš.* (broširan) oznaka za broširano vezavo; *sin.* broš.

broš. *okrajš.* (broširan) oznaka za broširano vezavo; *sin.* br.

broširan -a -o *prid.* **1.** ki je v mehki vezavi, npr. broširana izdaja **2.** *gl.* br. *in* broš.

s. a. *okrajš.* (*lat. sine anno*; brez leta) *gl.* b. l.

b. l. *okrajš.* (brez leta) v katalogizaciji oznaka v bibliografskem opisu, ki pove, da v publikacij ni navedeno in ni ugotovljeno leto izida; *sin.* s. a.

Pri okrajšavah, ki predstavljajo tujejezična poimenovanja, nekaj takih je predvsem iz latinščine, je navedena oznaka izvirnega jezika, v tem jeziku izpisan pomen, nato pa še pomen v slovenskem jeziku (*ca, et al., ibid.*).

et al. *okrajš.* (*lat. et alii*; in drugi) v katalogizaciji oznaka v bibliografskem opisu, ki pove, da je poleg navedenega še več avtorjev; *sin.* in dr.

in dr. *okrajš.* (in drugi) v katalogizaciji oznaka v bibliografskem opisu, ki pove, da je poleg navedenega še več avtorjev; *sin.* et al.

Nekatere okrajšave, ki se lahko uporabljajo variantno s piko ali brez nje, prikazujejo to dvojnost že v iztočnici (*min in min., zvd in zvd.*). Vsaka okrajšava se v slovarju pojavlja praviloma dvakrat: enkrat kot samostojno geslo, drugič kot navedba okrajšane oblike pri izpisanem geslu, npr:

izd. *okrajš.* (izdaja) v katalogizaciji oznaka v bibliografskem opisu, ki pove, da je opisovana enota izšla v določeni izdaji, npr. 3. izd.

izdāja -e ž, **1.** v založništvu tiskano ali kako drugače razmnoženo delo, kot izide v enkratni nakladi, npr. avtorizirana izdaja, ilustrirana izdaja, luksuzna izdaja; *sin.* edicija ; *prim.* objava, natis **2.** *gl.* izd.

Izjemoma za okrajšave v slovarju ni gesla v izpisani obliki takrat, kadar tak izpisan termin ni smiseln oz. se v izpisani obliki ne uporablja, npr. ni gesel v izpisani obliki: *brez datuma, brez kraja* in še nekaterih drugih.

Okrajšave predstavljajo praviloma samostalniška gesla, izjema je nekaj pridevnikov, ki opisujejo lastnosti gradiva in vrsto vezave (*AV, č-b, stereo*). Okrajšave za zastarele izraze so upoštevane le izjemoma (*pomn. izd.*). Izbrane in v slovarju predstavljene okrajšave se uporabljajo predvsem v katalogizaciji, takih je 123, posamezne pomensko oblikovane skupine opisujejo vrsto gradiva (*faks., pril.*), fizični opis enote (*cm, str.*) in merske enote (*cm, sek*), knjižne formate (4^0 , $V8^0$) ali način označevanja strani, listov (*dvoj. pag, f.*) oz. opis strani ($r., r^0$), pisavo opisovane enote (*boh., cir.*), vezavo (*broš., us*), način uporabe neknižnega gradiva (*o/m*), sestavne dele publikacij (*dod., tab.*) in posamezne kose publikacij (*vol., zv.*), tipe dokumentov (*dokt. dis., ms.*), elemente bibliografskega opisa (*gl. stv. nasl., samozal.*) in oznake, da posamezni elementi niso znani (*b. i., s. n.*) in drugo. V

inventarizaciji se poleg nekaterih že naštetih uporabljajo tudi druge okrajšave (*kpl.*, *št.*), nekatere pa se uporabljajo tudi v besedilih in niso vezane na strokovno obdelavo oz. opis publikacij (*gl.*, *ibid.*).

3.4.5 Kratice

Poleg navadnih besed in besednih zvez ima tudi bibliotekarska terminologija čedalje več kratičnih in simbolnih poimenovanj, domačih in prevzetih (*ZBDS*, *OCLC*). *Kratice* so besede, nastale iz sklopljenih krnov večbesedne zveze, npr. *AIK* [aiká] iz začetnic *abecedni imenski katalog*. Začetne črke oziroma krne pišemo z velikimi črkami in jih sestavljamo v kratico brez pike. Kratice beremo kot druge besede (*NUK* [núk]) ali pa kot črkovane kratice, ki so navadno iz samih začetnic in jih beremo z imeni črk (*CTK* [ceteká]), samo izjemoma s tujimi imeni črk (*OCLC* [oceelcé in ousielsí]), čemur pa se Bibliotekarski terminološki slovar izogiba.

Pri nečrkovalno branih in govorjenih kraticah se sčasoma lahko izgubi občutek za kratičnost in kratice prehajajo med navadno besedje in se potem tudi tako pišejo (*cederom*), govorimo o kratičnem poimenovanju. Z velikimi črkami pisana kratična imena lahko prehajajo med navadna lastna ali občna imena in se takrat temu primerno izgovarjajo in pišejo, tj. samo z veliko začetnico, če so lastna, pogosto uporabljamo obe obliki (*IFLA* in *Ifla*, *NUK* in *Nuk* ipd.).

Zloženke, v katerih je prva sestavina kratica, pišemo z vezajem (*MARC-format*, *COM-katalog*), sopomenke v obrnjeni obliki pa brez vezaja (*format MARC*, *plošča CD-ROM*).

Kratice se navadno uvrščajo v določen spol in ustrezno sklanjatev, načeloma v prvo moško, razen če se končujejo na nenaglašeni samoglasnik –a (*ODK* m, *IFLA* ž). V Bibliotekarskem terminološkem slovarju so v zaglavju gesla ustrezni slovnični označevalniki za spol in sklanjatev. Kratice, ki se ne sklanjajo, imajo namesto končnice oznako za nesklonljivost (—) (*ADD*, *N*).

Končnice kratičnih imen pišemo z malimi črkami in z vezajem, če se kratično ime končuje na soglasnik (*CTK CTK-ja*, *NUK NUK-a*); kadar se kot sklonilo obravnava zadnji samoglasnik kratičnega imena, pišemo končnico z veliko (*ALA ALE*, *IFLA IFLE*). Taka imena rajši sklanjamo v navadni pisni obliki lastnih imen (*Ifla*, *Ifle*) (Slovenski pravopis, 2001).

V Bibliotekarskem terminološkem slovarju ima 184 gesel vrednostni kvalifikator *krat.* (*kratica*), kar predstavlja 2,8% v slovarju zbranega in obdelanega gradiva. Posamezne kratice so v slovarju predstavljene kot samostojno geslo z izpisano navedbo pomena okrajšave v oklepaju in z navedbo jezika, iz katerega izhaja, če kratica ni slovenska. Kratice praviloma nimajo razlage in samo usmerjajo uporabnika na geslo v razvezani obliki (*CTK gl. Centralna tehniška knjižnica*), tudi kratice v tujih jezikih usmerjajo na slovensko geslo v razvezani obliki, v oklepaju pa je navedena tudi razvezana oblika v izvornem jeziku (*RAK (nem. Regelung für die alphabetische Katalogisierung) gl. Nemška katalogizacijska pravila*). Izjema so kratice, praviloma v tujem jeziku, za katere slovenskega poimenovanja ne uporabljamo oziroma ne obstaja; tem sledi tudi razlaga (*DBMS*, *MARC-format*), to velja tudi za imena, ki jih ne prevajamo (*LISA*, *OCLC*) in poimenovanja nekaterih nosilcev zapisov (*CD*, *LP-plošča*). Razlago imajo tudi slovenske oznake za leposlovje (*C*, *P*, *M*, *L*) in oznake za način pridobitve gradiva (*D*, *N*, *O*, *Z*).

Dvo- in večzložne črkovalno brane in govorjene kratice se naglašujejo navadno samo na zadnjem zlogu (*AIK* [aiká], *ISBD(CR)* [iesbedeceér]). Naglašanje na dveh zlogih zasledimo le pri zloženkah (*LP-plošča* [elpé plôšča]). Nečrkovalno uporabljane kratice s pogosto rabo prehajajo med navadno besedje in se tako tudi naglašajo (*CIP* [cíp]), čeprav pogosto prihajajo iz tujih jezikov (*COBISS* [kóbis], *OPAC* [ópak]). Zloženke z nečrkovalno uporabljenimi kratice se prav tako naglašajo na vseh sestavnih delih (*ETÁKSA-kompléks*).

Kratična poimenovanja se nanašajo na ustrezna slovenska gesla (*AIK*), pogosto pa tudi na neslovenska poimenovanja, pri katerih se slovenska ustreznica, to je slovenska kratica, večinoma ne uporablja (*OPAC*, *URL*). Večji del zajetih kratic, tj. 109 gesel, izhaja iz angleškega jezika, sem prištevamo tudi 9 zloženek z angleško kratico *CD* in *DVD* (*CD-R*, *DVD-RW*), 70 je slovenskih, 3 francoske in 2 srbski. Navedene kratice se uvrščajo v naslednja strokovna ali tematska področja bibliotekarstva:

- priročniki, pravilniki, tezavri (*FRBR*, *RAK*)
- vrste katalogov (*AIK*, *OPAC*)
- združenja, predvsem mednarodna (*ALA*, *ELAG*)
- institucije in organizacije (*ARNES*, *OCLC*)
- večje slovenske in tudi tuje knjižnice (*LC*, *NUK*)
- oznake gradiva glede na ciljno skupino uporabnikov (*C*, *P*, *M*, *L*)
- oznake v inventarizaciji glede na način pridobitve gradiva (*D*, *N*, *O*, *Z*)
- računalniški formati (*CCF*, *USMARC-format*)
- knjižnični in drugi sistemi (*COBISS*, *ISDS*)
- katalogi in druge podatkovne zbirke (*COBIB*, *LISA*)
- upravljanje in uporaba podatkovnih zbirk (*DBMS*, *IRS*)
- knjižnične dejavnosti in predmet teh obdelav (*CIP*, *ILL*)
- informacijske storitve (*RP*, *SDI*)
- mednarodni projekti (*UBC*, *UAP*)
- knjižnično gradivo (*PKG*), predvsem elektronsko (*CD*, *DVD-R*)
- klasifikacijski in drugi sistemi za vsebinsko označevanje (*DDC*, *LCC*, *LCSH*) in druga orodja na področju vsebinske obdelave (*KWAC*, *KWIC*)
- poimenovanja, ki so se uporabljala v preteklosti (*DBS*, *DSI*)
- sopomenske oblike zapisa zloženek (*MARC-format*, *format MARC*)
- jezikovni različici v slovenščini in v angleščini (*FZBZ* in *FRBR*, *UI* in *AI*)
- jezikovne različice v drugih jezikih (*IFLA* in *FIAB*)
- mednarodni standardi za bibliografski opis (*ISBD(A)*, *ISBD(CR)*)
- mednarodne standardne številke za identifikacijo posameznih vrst publikacij (*ISBN*, *ISMN*) in drugi označevalniki (*BICI*, *DOI*)
- knjižnični sistemi (*KIS*, *KISUM*)
- poimenovanja s področja računalništva (*ASCII*, *HTML*), pogosto zloženke s kratico za elektronski medij, uporabljene pri poimenovanju naprav za uporabo teh medijev (*CD-ROM-enota*)
- oznake na nekaterih fizičnih nosilcih (*ADD*, *LP-plošča*)
- področje standardizacije in označevanja (*EAN*, *ISO*, *SIST*).

3.4.6 Zastareli izrazi

Za opredeljevanje bibliotekarskih terminov so v slovarju uporabljeni kvalifikatorji ali značevalniki, to so pojasnila, ki poleg označevanja nevtralnosti termina služijo tudi za označevanje ostalih informacij, npr. opredeljujejo slovnično kategorijo besede, opozarjajo na njeno razširjenost in njeno vrednost ter nakazujejo njeno rabo. *Zastarelo* (v slovarju z označevalnikom *zastar.*) je v slovaropisju vrednostna oznaka za nekoč rabljeno besedo ali besedno zvezo, ki pa je v sedanjem knjižnem jeziku mrtva. Gre torej za strokovno poimenovanje, ki je v uporabi v starejši literaturi, v novejši se ne pojavlja, prav pa je, da jo strokovnjak pozna in ve tudi za sodobni ustreznik, na katerega terminološki slovar normativno tudi usmerja.

Pri geslih z več pomeni, kjer so posamezne razlage v slovarju označene z razločevalno številko, je lahko zastarel le eden od pomenov, taka so na primer gesla *alfabet*, *biblioteka* ipd. Ta poimenovanja se torej v enem od pomenov v sodobni bibliotekarski terminologiji še vedno uporabljajo, zastarela so samo v drugem ali včasih celo tretjem pomenu. V računalniški zbirki slovenskega

Bibliotekarskega terminološkega slovarja je 101 termin z vrednostnim označevalnikom *zastarelo* (*zastar.*), kar predstavlja okrog 1,5 % slovarskega gradiva. Vsi ti izrazi so bili evidentirani predvsem z izpisovanjem starejših besedil, pregled izpisovanja namreč pokaže, da je bilo 24 upoštevanih besedil objavljenih pred letom 1970. Nekateri od izbranih terminov pripadajo tudi splošnemu jeziku in jih SSKJ prav tako označuje kot zastarele (*alfabet, bralnica, bukvarna, bukvice, čitatelj*), večina pa je omejenih na strokovno rabo v bibliotekarstvu.

Izrazi, prevzeti v bibliotekarsko terminologijo iz drugih jezikov, sodijo predvsem v tri skupine. Iz latinščine in grščine so ostala zlasti poimenovanja za predmete, dogodke, ki sodijo v proučevanje zgodovine bibliotekarstva in informacijskih virov in se v sodobnem bibliotekarstvu več ne pojavljajo (*bustrofedon, kapsa, rubrikator*), zato so v slovarju ovrednoteni z označevalnikom *nekdaj*. Vrednotenjski odmik poimenovanj, ki so prišla pred časom neposredno in premalo kritično predvsem iz nemškega jezika in so jih kasneje uspešno nadomestila ustrežnejša slovenska poimenovanja (*nominalni katalog, realni katalog, referatni časopis*), označuje kvalifikator *zastarelo* (*zastar.*). Nedavni prodor angleških izrazov, predvsem na področju računalništva in elektronskih virov, ki pogosto vztrajajo vzporedno z boljšimi slovenskimi poimenovanji (*full-text baza, čekiranje, host, trunkacija*), se v slovarju odraža z vrednotenjsko oznako *neustrezno* (*neustr.*), prav tako poimenovanja, ki so bila prevzeta iz srbskega in/ali hrvaškega jezika (*kolo*).

Med termini z vrednotenjsko oznako *zastarelo* so opazne posamezne pomensko oblikovane skupine, med njimi gesla s področja pridobivanja knjižničnega gradiva (*akcesijska knjiga, repertorij*) in poimenovanja publikacij (*bukve, izvestje, nebovid*), poimenovanja katalogov (*akcesijski katalog, alfabetski katalog, realni katalog*) in obdelave gradiva (*amerikanski format, formalni naslov*) dokumentalistike (*konspekt, referatni časopis*), presenetljivo pa tudi že z relativno mladega področja računalništva (*palična koda, strojni zapis, strojno čitljiv*).

Nekaj primerov zastarelih izrazov:

brálnica -e ž, *zastar.*, gl. čitalnica

bukvárna -e ž, *zastar.*, gl. knjigarna

bukvárnica -e ž, *zastar.*, gl. **1.** knjigarna **2.** knjižnica (1)

búkve -kev ž, *mn.*, *zastar.*, gl. knjiga (1)

búkvice -ic ž, *mn.*, *zastar.*, gl. knjiga (1)

3.4.7 Nekonvencionalno gradivo

Z izpisovanjem evidentirana bibliotekarska terminologija v slovenskem jeziku močno odraža dogajanja v preteklosti, ko so se strokovni izrazi kljub močnemu in stalnemu vplivu nemškega jezika v 19. in 20. stoletju, danes pa predvsem vplivu angleške strokovne literature in tehniških izrazov ter s tem tudi terminologije, razvili, utrdili in tudi uveljavili. Nesluten razvoj sodobnih tehnologij se odraža tudi v bibliotekarski stroki, na nekaterih področjih posega vanjo celo mnogo usodnejše, kot se zdi na prvi pogled. Ne govorimo o vstopu same računalniške in komunikacijske tehnologije v knjižnično poslovanje, saj lahko ta segment prepustimo terminološkim slovarjem na področju računalništva in širše informatike, ki jih ne manjka, čeprav je za slovenski jezik težko najti dobrega, dovolj sodobnega in popolnega, pač pa o novejših oblikah informacijskih virov, ki prihajajo v knjižnice kot knjižnično gradivo in tako neposredno postajajo del poimenovanj v tej stroki. Pojav ni nov in se je začel že desetletja pred prihodom računalnika, čeprav takrat v mnogo manjšem obsegu in tudi terminološko manj usodno. Z gradivi, ki jih ni bilo mogoče uporabljati brez posebnih, temu namenjenih pripomočkov, ki so jih zato potrebovale tudi knjižnice, se je rodil termin "*nekonvencionalno gradivo*" in ob njem takoj logična protipomenka "*konvencionalno gradivo*", ki pred tem seveda ni obstajala, saj je bilo vse dotedanje gradivo konvencionalno, uporabno torej z golim očesom in brez posebnih naprav. Med nekonvencionalno gradivo uvrščamo množico nosilcev zvočnih zapisov od tradicionalnih gramofonskih plošč do laserskih plošč,

različnih nosilcev slikovnih zapisov od diapozitivov do videokaset in DVD-jev, vključno s pomanjšanimi posnetki konvencionalnega gradiva na mikrooblikah, seveda pa tudi različne kombinacije medijev (*avdiovizualno gradivo*). Elektronsko gradivo, ki se uporablja na računalnikih, predstavlja najboljše segment, istočasno pa piscem slovarja tudi najtrši oreh. Gre za najnovejše izraze, ki se rojevajo skoraj vsakodnevno s prihodom novih tehničnih izdelkov in vendarle predstavljajo knjižnično gradivo, in so pogosto neposredno in nekritično prevzeti iz angleškega jezika (predvsem okrajšave, npr. *CD, CD-RW, DVD*), ki se seveda izgovarjajo po slovenskih pravilih (cederóm in *ne* sidiróm), kalkirane izraze, tj. po sestavinah tuje besede in proti duhu domačega jezika napravljene ustreznike (*zgoščenska*) in bolj ali manj posrečene prevode ali novotvorbe v slovenskem jeziku (*nesklenjenotračna kasetna, sklenjenotračna kasetna*), ki se v praksi pogosto ne uporabljajo, razširjena pa je raba strokovno nesprejetega izraza v tujem jeziku (*cartridge*).

Slovarsko gradivo vsebuje okrog 300 gesel (to je kar 4,6% celotnega zbranega izrazja), ki predstavljajo in opisujejo tovrstno gradivo, ob tem nismo upoštevali nekaterih poimenovanj za predvajalnike in čitalnike, postopke, opisovanje takih dokumentov in publikacij ipd. V slovarju so najprej obdelana in pomensko povezana gesla, ki opredeljujejo "*neknjižno gradivo*" in "*nekonvencionalno gradivo*" kot hierarhično nadrejena pojma, ob njih pa seveda "*mediji*" in različni "*nosilci zapisov*". Glede na razširjeno različno rabo in opredelitev v FZBZ (2000) je bila dolgotrajna razprava posvečena tudi analizi dvopomenskega poimenovanja "*fizični nosilec*" in sopomenke "*fizični medij*" v odnosu do bolj nevtralnega gesla "*medij*". V slovarju je navedenih 16 "*nosilcev*" in "*medijev*", med njimi je tudi "*nepopolnoma medij*" s sopomenkami, ki sicer praviloma ni knjižnično gradivo.

Največ težav pri prepoznavanju in poimenovanju povzroča bibliotekarjem elektronsko gradivo, ki prihaja v knjižnice z redkimi izjemami šele dobrih dvajset let, v zadnjih letih pa vse pogosteje, ponekod že krepko konkurira tradicionalnemu tiskanemu gradivu in ga delno tudi že izpodriva. Pojavljajo se nove različice in pogosto povsem nove oblike, ki pridejo z angleškim poimenovanjem in se tako med ljudmi tudi zasidrajo, slovensko poimenovanje pride z zakasnitvijo in pogosto z velikimi težavami. Spomnimo se znamenitega *CD-ROM*-a in njegove dolge poti do udomačitve, težav z izgovorjavo (dolgo napačno po angleškem vzoru *sidiróm*), pisanjem, sklanjatvijo in še čim, ob tem ne pozabimo, da se je ohranilo prav zato dosti preveč sopomenk, še danes ni povsem končana besedna vojna okrog slovenskega poimenovanja "*zgoščenska*", tudi "*plošček*" marsikoga bode v oči (Švagelj, 1999). SSKJ (1994) ga še ne pozna, Veliki slovar tujk (2002) pa se je že sprijaznil z novotvorbo "*cede*", pozna pa seveda že tudi nekatere novejšje izdelke, npr. "*DVD*", vendar še vedno brez tehničnih variant (*DVD-R, DVD-RW* ipd.). Slovenski pravopis (2001) že prinaša geslo "*CD*" in nekaj sestavljenk, sprijaznil se je že z izrazoma "*cede*" in *cedejka*, zato pa "*DVD*" še ni med evidentiranimi in izbranimi gesli. Veliko število sopomenk kaže na šibkost strokovnega jezika, kadar ta ne zmore utrditi rabe enega samega poimenovanja in opustiti ali vsaj podrediti drugih, manj primernih poimenovanj. Pri tem bibliotekarska teorija ni glavni grešnik, saj v večini primerov prevzema poimenovanja iz druge stroke, pogosto računalništva, in se po njej zgleduje. Zgled pač ni dovolj močan in dober.

Drugi pričakovani vir poimenovanj bi lahko bil mednarodni standard za bibliografski opis elektronskih virov ISBD(ER) (2000), ki pa tej nalogi ni bil kos, ker navaja le nekaj primerov poimenovanj elektronskega gradiva, pa še ti so že v angleškem izvorniku togi in ne najprimernejši. Ob tem ne gre pozabiti, da se vsako leto pojavi kak nov nosilec z novim ali delno spremenjenim, dopolnjenim imenom. Najpomembnejši so bili nekoč različni trakovi, potem diskete, danes različne vrste diskov, predvsem optičnih, in sedaj najnovejših, vedno manjših, bolj zmogljivih in trajnejših bliskovnih pomnilnikov (*USB-ključ*). Bogata sinonimija nastopa tudi zaradi razširjene in nediskriminatorne rabe zvez s pridevnikoma "*laserski*" (19) in "*optični*" (13) ter nosilnima samostalnikoma "*plošča*" (17) in "*disk*" (33).

V nadaljnjem prikazu poimenovanj gradiva nismo ločevali in zato navajamo skupaj "zvočno gradivo" in "vizualno gradivo", ob tem seveda tudi primere povezave obeh medijev, to je "avdiovizualno gradivo" in različne vrste posnetkov (*mikroposnetek, videoposnetek*). Zmeda pri poimenovanjih je morda nekoliko manjša, kot to opazimo pri elektronskem gradivu, zato pa se nekontrolirano bohoto sinonimija na račun pridevnikov, ki se pojavljajo sočasno v tuji in v slovenski obliki (*avdio – slušni, tonski, zvočni*) in izpisane oz. okrajšane oblike (*AV-gradivo, avdiovizualno gradivo*). Precej težav povzroča pri natančnem poimenovanju gradiva še vedno nenatančen prevod izraza "kasete", ki je lahko v angleškem izvorniku "cartridge" ali "cassette". Slovar se zato trudi z uveljavitvijo dovolj razločevalnih terminov "sklenjenotračna kasete" in "nesklenjenotračna kasete" oz. "kompaktna kasete", ki pa v živi rabi še nimajo podpore. Precejšnje je tudi število poimenovanj za nosilce, ki jih večina bibliotekarjev v praksi danes več ne pozna (*apreturna kartica, mikrofilmski žepki, ultrafiš*). Primerjava z elektronskim gradivom pokaže v nekaterih primerih pokrivanje različnih področij z istimi mediji, ki nastopajo na obeh straneh (*magnetni trak, DVD, foto-CD*).

Želeli smo opredeliti predvsem poimenovanja za posamezne vrste nekonvencionalnega gradiva, prav pa je, da omenimo tudi nekatere skupine s tem povezanih gesel. V zbirki za Bibliotekarski terminološki slovar so zbrana tudi poimenovanja za različne načine obdelave in zapisovanja zvočnih podatkov (*ADD, DDD*) ali organizacije slikovnih podatkov (*navpična lega, vodoravna lega*), naprave za uporabo in reprodukcijo (*mikročitalnik, mikročitalnik-kopirnik*) ali zapisovanje (*CD-zapisovalnik*), vrste zapisov (*analogni zapis, digitalni zapis*), postopke (*mikrofilmanje, digitalizacija*), zbirke tega gradiva (*diskoteka, fonoteka*), opisovanje lastnosti enote (*nemo, zvok, barve*) in njenih dimenzij (*cm, palec*) ali načina predvajanja (*o/m, sl./sek*), namen uporabe (*arhivska kopija, varnostna kopija*), prav tako standarde za opisovanje tovrstnega gradiva (*ISBD(ER), ISBD(NBM)*) in mednarodne standardne številke za njihovo identifikacijo (*ISAN, ISRC*).

4.0 Kako naprej?

Slovar je s tiskano in spletno objavo v dobrem in v slabem postavljen na ogled in dan strokovni javnosti v presojo. Slovarko delo se nadaljuje in zasleduje predvsem tri cilje:

- Redakcija objavljenega slovarskega gradiva in njegovo dopolnjevanje z manjkajočimi ali najnovejšimi še nastajajočimi termini je tekoče strokovno delo, ki ga leksikografska skupina že opravlja; leta 2010 je bilo dodanih že več kot 200 terminov z razlagami in pomenskimi povezavami.
- Promocija slovarja v strokovnih krogih in olajšanje njegove javne dostopnosti oz. uporabe z vključitvijo v znane slovarske portale.
- (Naj)novejših besedil zadnjih nekaj let nismo sistematično analizirali in izpisovali, zato je že v načrtu izgradnja spletnega besedilnega korpusa za bibliotekarstvo, ki bo vključeval kakšnih 850 strokovnih in znanstvenih besedil, ki so bila objavljena v zadnjem desetletju. Že preverjeno orodje za izgradnjo in uporabo korpusa bo nedvomno velik prispevek k učinkovitemu dopolnjevanju slovarja z najnovejšimi izrazi. Ob dinamičnem razvoju stroke, ki smo mu priča, se ni bati, da ne bi bilo vsak dan novih.

4.1 Prehod na spletni slovarski portal Termania

Ob vse večjem pojavljanju spletnih slovarjev na enotno organiziranih spletnih portalih in ob uporabi enotnega uporabniškega vmesnika smo se tudi pri Bibliotekarskem terminološkem slovarju odločili stopiti na pot tehnološkega poenotenja. Skupna prijava Bibliotekarske terminološke komisije in podjetja Amebis, ki je znano po svojih elektronskih slovarjih in jezikovnih orodjih, na *Javnem razpisu Ministrstva za kulturo Republike Slovenije za sofinanciranje projektov, namenjenih predstavljanju, uveljavljanju in razvoju slovenskega jezika v letu 2011* je bila uspešna in Projekt "Bibliotekarski terminološki slovar na portalu Termania" je prišel v tisto skupino izbranih in

sofinanciranih projektov, katerih rezultat je širjenje uporabe slovenščine v informacijsko-komunikacijski tehnologiji.

Že obstoječa slovarska zbirka je bila načrtovana in strukturirana tako, da omogoča natančen in konsistenten izvoz podatkov v druge sisteme, Amebisova specializirana programska orodja in že razvita platforma prosto dostopnega portala Termania¹² pa omogočata prav tak uvoz naših slovarskih podatkov. Spletni slovarski portal podjetja Amebis je nastal predvsem zaradi terminoloških razlogov, njegov cilj pa je na enem mestu združiti (vsa) slovarska dela, tako enojezična kot večjezična. Portal Termania ponuja posameznikom, skupinam in organizacijam brezplačna osnovna orodja za interaktivno gradnjo in vzdrževanje slovarskih del, uporabnikom pa na drugi strani ponuja predvsem brezplačen dostop do vseh teh vsebin na enem mestu, preko enotnega iskalnika. Termania je prosto dostopen spletni slovarski portal, namenjen predvsem iskanju po slovarskih zbirkah, njegova prednost pred drugimi slovarskimi portali je predvsem v tem, da so na enem mestu preko enotnega vmesnika na voljo slovarji povsem različnih tipov in struktur, in to ne samo za iskanje, temveč tudi za urejanje. Na portalu je že dostopnih nekaj pomembnih slovarjev (npr. Slovar slovenskega knjižnega jezika, Slovenski pravopis, Presisov večjezični slovar ipd.), ki pa so predvsem splošni, zato je smiselno dodati tudi čim več terminoloških slovarjev, za katere je precej zanimanja predvsem strokovne javnosti. Mednje sodi tudi Bibliotekarski terminološki slovar, ki ga želimo ponuditi uporabnikom ob hkratnem dostopu do vseh ostalih zbirk.

4.2 Vzpostavitev slovenskega besedilnega korpusa za bibliotekarstvo

Cilj projekta je izgradnja besedilnega korpusa za področje bibliotekarstva kot dejavnosti, stroke in znanstvene panoge. Njegova uporaba bo zagotavljala trdno strokovno izhodišče za raziskovanje bibliotekarske terminologije, njeno kodificiranje in normiranje z ugotavljanjem in potrjevanjem uporabe posameznega termina in terminoloških zvez v sodobnih strokovnih besedilih. To bo enojezični besedilni korpus slovenskega jezika, glede na izbrano in strogo zamejeno strokovno in znanstveno področje bo to specializirani korpus. Nadgradnja korpusa bo konkordančnik, ki bo omogočal učinkovito in potrebam terminološkega in slovaropisnega dela prilagojeno iskanje po korpusu in obdelavo rezultatov iskanja. Z njegovo pomočjo bo mogoče iskati po različnih kriterijih, razvrščati zadetke in jih statistično obdelovati. Prvenstveno bo namenjen preverjanju pogostosti pojavljanja neke besede v korpusu in statističnim izmeram pomenske povezanosti neke besede zaradi potrjevanja terminoloških zvez. Zelo pomembna bo možnost prikaza besede v sobesedilu, možnost identifikacije tega besedila in njegovega avtorja.

Načrtovana je vključitev okrog 850 strokovnih in znanstvenih bibliotekarskih besedil, objavljenih v letih 2000 do 2010 v strokovni reviji Knjižnica, v zbornikih posvetovanj Zveze bibliotekarskih društev Slovenije in njenih sekcij ter kot samostojna besedila, predvsem priročniki, magistrska dela in doktorske disertacije. Za obdelavo besedil in njihovo pripravo za vključitev v korpus bo na osebem računalniku uporabljena programska oprema EVA, korpus pa bo na spletu deloval v okolju programa NEVA, oba programa je zasnoval in razvil dr. Primož Jakopin¹³, ki je nudil strokovno in tehnično pomoč pri računalniških obdelavah slovarskega gradiva in vzpostavitvi spletnega slovarja, uporabljena pa sta bila tudi za izgradnjo Bibliotekarskega terminološkega slovarja in njegovo spletno uporabo. Spletni konkordančnik istega avtorja je že preizkušen in ga uporablja *Nova beseda*¹⁴, namenjena slovaropisnim potrebam Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU. V nadaljevanju je predvidena povezava z že obstoječim vzorčnim korpusom, ki ga sestavlja 10.300 besedilnih fragmentov iz 291 slovenskih strokovnih besedil s področja bibliotekarstva za obdobje do leta 1999.

¹² <http://www.termania.net/>

¹³ <http://www.jakopin.net/primoz/>

¹⁴ http://bos.zrc-sazu.si/s_beseda.html

Namen projekta je izgradnja sodobnega orodja, ki bo nudilo učinkovito podporo za kodificiranje slovenske bibliotekarske terminologije, in bo temeljilo na evidentiranju in vrednotenju rabe terminov v sodobnih strokovnih besedilih. To bo omogočalo Bibliotekarski terminološki komisiji kakovostno dopolnjevanje in dograjevanje Bibliotekarskega terminološkega slovarja, ki je izšel leta 2009, učinkovito jezikovno svetovanje in presojo ob tekočih terminoloških vprašanjih rabe strokovnih izrazov v bibliotekarstvu, ki se bo lahko opiralo na pomenskih analizah terminov z uporabo konkordančnika, in objavljanje rezultatov v strokovni literaturi.

Besedilni korpus s konkordančnikom je namenjen predvsem strokovnemu delu in presojam Bibliotekarske terminološke komisije, omogočil bo zajem sodobnejših besedil in najnovejšega v stroki uporabljanega izrazja ter uporabo sodobnejših in učinkovitejših metod. Korpus bo na spletu javno dostopen, zato bo koristen referenčni pripomoček strokovnjakom za razumevanje najnovejših strokovnih izrazov in preverjanje terminov v pisnem in govornem komuniciranju. Uporabljali naj bi ga tudi študentje bibliotekarstva, ki se s strokovnim jezikom šele srečujejo. Javna dostopnost korpusa je nedvomno zanimiva tudi za druge jezikoslovce in slovaropisce.

Za vzpostavitev korpusa bibliotekarskih strokovnih besedil in operativno namestitev konkordančnika na spletu bodo izvedene naslednje strokovne in tehnične aktivnosti:

- **Pridobitev, arhiviranje in evidentiranje besedil**

V projektu predvidena strokovna besedila so vsa že v elektronski obliki, zato jih je treba od založnika fizično pridobiti in arhivirati za nadaljnjo uporabo ter izdelati popoln bibliografski opis, ki bo osnova za identifikacijo pojavljanja izrazov glede na besedilo, avtorja ter vir in čas objave, prav tako pa bo to tudi pregledna bibliografija vključenih avtorjev.

- **Preverjanje, konverzija in čiščenje besedil**

Vsako besedilo bo preverjeno glede na popolnost in morebitne nepotrebne elemente, ki jih je treba pred nadaljnjimi obdelavami odstraniti, npr. angleški abstrakt in bibliografijo. Besedila v formatu pdf, takih je največ, bodo pretvorjena v besedilni format (Word RTF) in arhivirana v izhodiščni delovni arhiv.

- **Označevanje besedil in njihovih delov**

Za vsako zaključeno besedilo in njegov del (stavek) bo določena osemmestna identifikacijska oznaka, ki bo v nadaljnjem delu in pri uporabi korpusa enoznačno identificirala izvor besede, fraze ali dela besedila. Besedila bodo programsko razbita na stavke.

- **Priprava konkordančnika**

Iz podatkovne zbirke bodo pripravljene sezname besed in posamezni posebni indeksi glede na pojavnost ali kako drugo lastnost, npr. indeks posameznih besed, besednih parov, ipd. Konkordančnik predvideva tudi možnost iskanja z lemami, zato ta faza označevanja korpusa vključuje tudi lematizacijo za celoten seznam okrog 7,5 milijona besed.

- **Priprava spletne strani in uporabniškega vmesnika**

Spletna stran bo vsebovala osnovne podatke o korpusu in konkordančniku, abecedni seznam vključenih besedil in avtorjev, navodila za uporabo in enostavno zaslonsko pomoč.

Uporabniški vmesnik bo omogočal poleg enostavnega vnosa iskalnega izraza/izrazov tudi zahtevnejše iskanje.

Projekt predvideva vzpostavitev korpusa s konkordančnikom v letu 2011, vendar bo Bibliotekarska terminološka komisija zaradi proučevanja strokovnega jezika in dopolnjevanja Bibliotekarskega terminološkega slovarja besedilni korpus v naslednjih letih tekoče dopolnjevala z najnovejšimi objavami, selektivno pa tudi z nekaterimi pomembnejšimistarejšimi strokovnimi besedili, ki še niso zajeta in je potrebna digitalizacija tiskane oblike.

Zap. št.	Fre.	Beseda
1.	233	knjižnica
2.	186	knjižničen
3.	168	zbirka
4.	143	građivo
5.	124	katalog
6.	109	publikacija
7.	107	naslov
8.	103	informacijski
9.	100	bibliografski
10.	91	podatek
11.	84	bibliografija
12.	78	knjiga
13.	72	izdaja
14.	70	informacija
15.	70	knjižen
16.	69	sistem
17.	67	zapis
18.	62	iskanje
19.	62	vir
20.	57	delo
21.	57	podatkoven
22.	54	tisk
23.	53	papir
24.	52	številka
25.	50	fond
26.	48	dokument
27.	48	ime
28.	46	pisava
29.	42	opis
30.	42	oznaka
31.	42	značnica
32.	40	izvod
33.	39	enota

34.	39	format
35.	39	katalogizacija
36.	39	zaloga
37.	38	računalniški
38.	38	znak
39.	36	elektronski
40.	35	nacionalen
41.	34	avtor
42.	34	vezava
43.	33	odnos
44.	32	serijski
45.	32	standarden
46.	32	ureditev
47.	31	vpis
48.	30	iskalen
49.	30	obdelava
50.	29	besedilo
51.	29	list
52.	29	navedba
53.	29	referenčen
54.	29	stvaren
55.	28	glaven
56.	28	oddelek
57.	27	baza
58.	27	knjižničarski
59.	27	uporabnik
60.	25	avtorski
61.	25	predmeten
62.	24	čitalnica
63.	24	kataložen
64.	24	literatura
65.	24	območje
66.	24	pravica
67.	22	dejavnost

68.	22	izposoja
69.	22	knjižničar
70.	22	medij
71.	21	analiza
72.	21	disk
73.	21	dostop
74.	21	izraz
75.	21	klasifikacija
76.	21	polje
77.	21	poseben
78.	21	stran
79.	20	dokumentacijski
80.	20	izvleček
81.	20	jezik
82.	20	primaren
83.	19	analitičen
84.	19	knjižničarka
85.	19	poizvedovanje
86.	19	tablica
87.	18	blok
88.	18	element
89.	18	nasloven
90.	18	polica
91.	18	retrospektiven
92.	18	slovar
93.	18	strokoven
94.	17	avtorica
95.	17	beseda
96.	17	bibliotekarski
97.	17	normativen
98.	17	opomba
99.	17	poizvedba
100.	17	postavitev

Priloga 1: Sto najpogostejših besed v geslih *Bibliotekarskega terminološkega slovarja*

5 Uporabljeni viri

1. Ahlin, M. et. al. (2003). Slovar sinonimov slovenskega jezika : splošna določila in opis zgradbe slovarskih sestavkov z vzorčno predstavitevijo. Ljubljana: ZRC SAZU.
2. Alfabetarij bibliotekarskih terminov : delovno gradivo. [3. izd.]. Ljubljana: Bibliotekarska terminološka komisija. 1999.
3. Alfabetarij bibliotekarskih terminov : delovno gradivo : [permutirano kazalo]. Ljubljana: Bibliotekarska terminološka komisija, 1993.
4. Alfabetarij bibliotekarskih terminov : delovno gradivo . [2. izd.]. Ljubljana, 1997.
5. Bibliotekarska terminologija: projekt bibliotekarskih terminoloških slovarjev (projektna dokumentacija), 1995. Ljubljana.
6. Bibliotekarski terminološki slovar: poskusni snopič. Ljubljana: Narodna in univerzitetna knjižnica, 1996
8. Bibliotekarsko terminološko gradivo [Elektronski vir] : izpisovanje strokovnih besedil : delovno gradivo. Ljubljana, 1998. 1 CD-ROM.
9. Funkcionalne zahteve za bibliografske zapise. Ljubljana: Filozofska fakulteta. 2000.
10. Gantar, P. (1997). Kritični pretres poskusnega snopiča Bibliotekarskega terminološkega slovarja. Jezikoslovni zapiski 3. 207–219.
11. ISBD(ER) : mednarodni standardni bibliografski opis elektronskih virov. Ljubljana: Narodna in univerzitetna knjižnica, 2000.
12. ISBD(NBM) : mednarodni standardni bibliografski opis neknjižnega gradiva. Ljubljana: Narodna in univerzitetna knjižnica, 1997.
13. Islovar. (II. izdaja, © 2001-2007) Slovensko društvo Informatika. URL: <http://www.islovar.org>
14. Kanič, I. et al. (2002). Angleško-slovenski slovar bibliotekarske terminologije = English-Slovenian dictionary of library terminology. Ljubljana : Narodna in univerzitetna knjižnica, 2002. Dostopno tudi na URL: <http://www2.arnes.si/~ljnuk4/dictionary/slovenian/index.html>
15. Kanič, I. et al. (2009). Bibliotekarski terminološki slovar. Ljubljana : Zveza bibliotekarskih društev Slovenije : Narodna in univerzitetna knjižnica (Knjižnica, ISSN 0023-2424 ; 53(2009),3-4)
16. Kanič, I.: Bibliotekarska terminologija : Blog. URL: <http://terminologija.blogspot.com>
17. Leder, Z. (1993). Navodila za pisanje bibliotekarskega terminološkega slovarja (neobjavljeno).
18. Leder, Z. (1989). Navodila za izpisovanje terminov (neobjavljeno).
19. Leder, Z. (2005). Vrednotenje sinonimov (neobjavljeno).
20. Pleničar, B. (1983). Slovenska bibliotekarska bibliografija : 1945-1980 : izbor prispevkov iz časopisja in zbornikov. Ljubljana. Narodna in univerzitetna knjižnica.
21. Pleničar, B. (1986[i.e.] 1989). Slovenska bibliotekarska bibliografija : raziskovalna naloga. Ljubljana. Narodna in univerzitetna knjižnica.
22. Slovenski pravopis. Ljubljana: ZRC SAZU. 2001.
23. Slovar slovenskega knjižnega jezika. Ljubljana: DZS. 1994.
24. Termania : prosto dostopni spletni slovarski portal. URL: <http://www.termania.net/>
25. Toporišič, J. (1992). Enciklopedija slovenskega jezika. Ljubljana: Cankarjeva založba.
26. Veliki slovar tujk. Ljubljana: Cankarjeva založba, 2002.